

Obilježja "odraslosti u nastajanju" u različitim kulturama

Ivanović Reich, Antonela

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:004910>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-29**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Mađarski jezik i književnost i Pedagogija

Antonela Ivanović Reich

**OBILJEŽJA ODRASLOSTI U NASTAJANJU U
RAZLIČITIM KULTURAMA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv.prof.dr.sc. Renata Jukić

Osijek, 2022.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

Mađarski jezik i književnost i Pedagogija

Antonela Ivanović Reich

**OBILJEŽJA ODRASLOSTI U NASTAJANJU U
RAZLIČITIM KULTURAMA**

DIPLOMSKI RAD

Društvene znanosti, Pedagogija, Andragogija

Mentor: izv.prof.dr.sc. Renata Jukić

Osijek, 2022.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnoga, odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 27.6.2022.

ANTONELA NANOVIĆ REICH, 0122226377

Ime i prezime studenta, JMBAG

SAŽETAK

Cilj je ovog rada prikazati značajke koje utječu na prijelaz u odraslu dob u različitim kulturama te kako one utječu pozitivno i negativno na ovaj proces. Prijelaz u odraslu dob danas predstavlja jedinstveno, produljeno razdoblje koje je doživjelo razne promjene kroz povijest u različitim kulturama. Pojedinci koji prelaze u odraslu dob suočavaju se sa značajnim promjenama poput iseljavanja iz roditeljskog doma, prelaska iz školskog sustava na tržište rada, rođenja prvog djeteta, ulaska u bračnu zajednicu, a te promjene označavaju ulazak u svijet odraslih. U teorijskom dijelu ovog rada navedene oznake bit će detaljno opisane kao oznake prelaska u odraslu dob. U istraživačkom dijelu, bit će prikazano kako se navedene oznake realiziraju u Sjedinjenim Američkim Državama, Njemačkoj, Švedskoj i Norveškoj, Japanu, državama istočne Azije te će se usporediti sličnosti i razlike oznaka navedenih zemalja s Republikom Hrvatskom.

Ključne riječi: prijelaz u odraslu dob, iseljavanje iz roditeljskog doma, ulazak u brak, rođenje prvog djeteta, prvi posao

ABSTRACT

The aim of this paper is to present the characteristics that affect the transition to adulthood in different cultures and how they positively and negatively affect this process. Today, the transition to adulthood represents extended period that has undergone various changes throughout history in different cultures. Individuals entering the adulthood face significant changes such as moving out of parental home, moving from the school system to the labor market, having their first child, entering into a marital union, and these changes mark entry into the adult world. In the theoretical part of this paper, these determinants will be described in detail as labels for the transition to adulthood. In the research part, it will be shown how these labels are realized in the United States of America, Germany, Sweden and Norway, Japan, East Asian countries and will compare the similarities and differences of the labels of these countries with the Republic of Croatia.

Key words: transition to adulthood, moving out of parental home, marriage, birth of first child, first job

SADRŽAJ

I. UVOD	1
II. TEORIJSKA POLAZIŠTA	3
2.1. Andragogija kao znanstvena disciplina	3
2.2. Odraslost	5
2.3. Prijelaz u odraslu dob	8
2.3.1. Napuštanje roditeljskog doma	10
2.3.2. Ulazak u bračnu zajednicu	11
2.3.3. Rođenje prvog djeteta	12
2.3.4. Prijelaz iz školovanja na posao	13
III. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	15
3.1. Predmet istraživanja	15
3.2. Cilj istraživanja	15
3.3. Zadaci istraživanja	15
3.4. Problemska pitanja	16
3.5. Metode istraživanja	16
IV. REZULTATI I RASPRAVA	17
4.1. Napuštanje roditeljskog doma u različitim kulturama	17
4.1.1. Napuštanje roditeljskog doma u Sjedinjenim Američkim Državama	17
4.1.2. Napuštanje roditeljskog doma u Švedskoj i Norveškoj	18
4.1.3. Napuštanje roditeljskog doma u Njemačkoj	19
4.1.4. Napuštanje roditeljskog doma u Republici Hrvatskoj	20
4.2. Ulazak u bračnu zajednicu u različitim kulturama	23
4.2.1. Ulazak u bračnu zajednicu Sjedinjenim Američkim Državama	23
4.2.2. Ulazak u bračnu zajednicu u Republici Hrvatskoj	24
4.2.3. Ulazak u bračnu zajednicu u državama istočne Aziji	25
4.3. Rođenje prvog djeteta u različitim kulturama	28
4.3.1. Rođenje prvog djeteta u Sjedinjenim Američkim Državama	28
4.3.2. Rođenje prvog djeteta u Republici Hrvatskoj	29
4.3.3. Rođenje prvog djeteta u Švedskoj i Norveškoj	30
4.4. Prijelaz iz školovanja na posao u različitim kulturama	32
4.4.1. Prijelaz iz školovanja na posao u Sjedinjenim Američkim Državama	32

4.4.2.	Prijelaz iz školovanja na posao u Republici Hrvatskoj	33
4.4.3.	Prijelaz iz školovanja na posao u Japanu	34
V.	ZAKLJUČAK	36
VI.	LITERATURA.....	38

I. UVOD

Andragogija kao razmjerno mlada znanstvena disciplina koja se razvila u okvirima pedagogije, posebna je teorija učenja koja se bavi obrazovanjem odraslih osoba te proučava metode i aktivnosti koje se koriste u nastavi s odraslim osobama. Unutar andragogije kao znanstvene discipline postoji razvijeno nekoliko grana poput opće ili sistematske andragogije, andragoške didaktike, medijske andragogije, socijalne andragogije, andragogije slobodnog vremena i dr. Područja su koja andragogija proučava, osim obrazovanja odraslih odgoj za mir, razvoj, očuvanje okoliša te populacijski i zdravstveni odgoj. Odraslost je period u kojemu je pojedinac ostvario tjelesni razvoj te je razvio određene mentalne, kulturološke i individualne karakteristike koje su vezane za odraslu dob. Pojedinac prilikom izlaska iz adolescencije ulazi u razdoblje prijelaza u odraslu dob koje je danas produljeno i fluidno te sadrži karakteristične značajke koje mijenjaju život pojedinca. Događaji koji obilježavaju ovo razdoblje u povijesti su se javljali u kasnoj adolescenciji, dok se danas uočavaju u kasnim dvadesetima ili ranim tridesetima. Odrednice koje označavaju prijelaz u odraslu dob su: (1) iseljavanje iz roditeljskog doma; (2) ulazak u bračnu zajednicu; (3) rođenje prvog djeteta; (4) završetak školovanja i pronalazak prvog posla. Ovi događaji nerijetko se odvijaju nelinearno što je karakteristično za ovaj prijelaz koji je danas razdoblje eksperimentiranja i uživanja slobode.

U poglavlju *Andragogija kao znanstvena disciplina* definirat će se pojam andragogije te opisati njen razvoj koji je usko povezan s mnogo znanosti kako bi se shvatilo kako odrasli učinkovito stječu nova znanja i vještine. Cjeloživotno obrazovanje važno je, ne samo zbog konkurentnosti na tržištu rada, već i zbog osobnog razvoja, no ono se mora prilagoditi životnoj dobi polaznika.

Poglavlje *Odraslost* pružit će uvid u definiranje odrasle dobi te opisati proces učenja odraslih osoba. Malcom Knowels prvi je teoretizirao kako odrasli uče te je identificirao šest karakteristika koje se javljaju pri učenju kod odraslih osoba. Nadalje, u ovom djelu rada odraslost će se podijeliti u faze prema Mers i Pegeler koji su odraslu dob podijelili u 7 stupnjeva i prema psihologu Danielu Levinsonu (1996) koji je razvio sveobuhvatnu teoriju razvoja odraslih koju naziva *teorija godišnjih doba*.

U poglavlju *Prijelaz u odraslu dob* definirat će se odrednice u kojoj se preuzima većina uloga odraslih budući da ne postoji izlazna točka koja označava prijelaz iz mladosti u

odraslu dob. Prijelaz u odraslu dob fluidno je razdoblje koje se mijenja tijekom vremena te ima različite karakteristike u raznim kulturama. Odrednice koje obilježavaju prijelaz u odraslu dob bit će opisane u ovom poglavlju, a prva od njih je napuštanje roditeljskog doma. Napuštanje roditeljskog doma važan je događaj u životu mladih u kojemu mladi prihvaćaju odgovornost, samostalno donose odluke i postaju financijski neovisni. Druga je odrednica ulazak u brak koji je prisutan u svim kulturama, ali ga je teško definirati zbog neprestanog mijenjanja njegovih karakteristika. Treća je odrednica rođenje prvog djeteta koje je u posljednjim desetljećima znatno odgođeno. Posljednja odrednica je prijelaz iz školovanja na posao gdje mladi danas ulaze na tržište rada s ograničenjima koja odražavaju učinke globalizacije i tehnoloških inovacija.

U istraživačkom dijelu ovog rada proučavat će se odrednice koje obilježavaju prijelaz u odraslu dob u određenim zemljama svijeta kao što su Sjedinjene Američke Države, Njemačke, Švedske i Norveške, Japana, država istočne Azije te će se one uspoređivati s Republikom Hrvatskom. Uspoređivanjem sličnosti i razlika navedenih zemalja s Republikom Hrvatskom prikazat će se razlike prelaska u odraslu dob u različitim kulturama, te na osnovu analize sličnosti i razlika pokušat će se donijeti zaključak o specifičnostima perioda tranzicije u različitim kulturama.

II. TEORIJSKA POLAZIŠTA

2.1. Andragogija kao znanstvena disciplina

Riječ andragogija sastavljena je od dviju riječi: "aner" što označava genitiv riječi čovjek i "agoge" što označava vođenje. Maic (2017) navodi kako je andragogija posebna teorija obrazovanja odraslih osoba, a svoju teoriju i praksu razvijala je u okvirima pedagogije. Autori Conner (2004, prema Taylor i Kroth, 2009) navode kako je andragogija znanost koja proučava obrazovanje usmjereno na učenika, dok se pedagogija naziva obrazovanjem usmjerenim na učitelja. Taylor i Kroth (2009) navode da je prema Mezirowu (1981) andragogija organizirani i kontinuirani trud da se pomogne odraslim osoba da uče na način koji poboljšava njihovu sposobnost funkcioniranja kao samousmjereni učenici. Andragogija je razmjerno mlada znanost koja je svoj razvoj doživjela usko povezana s mnogim znanostima kao što su pedagogija, psihologija, filozofija i sociologija. Prvo pojavljivanje riječi andragogija u znanstvenoj literaturi koristio je njemački profesor Alexander Kapp 1833. godine u knjizi "Platonove odgojne ideje", no termin andragogija u knjizi nije objašnjen te nije razvijena nikakva teorija. Medinski u 20. stoljeću pokušava izdvojiti andragogiju kao zasebnu znanost, no to nije bilo uspješno zbog uvođenja termina pedagogije odraslih kao sastavnog dijela pedagogije koja se bavi odgojem i obrazovanjem. Nakon Drugog svjetskog rata pokreće se pitanje i rasprava o razdvajanju pedagogije i andragogije te o razvoju andragogije kao samostalne znanosti. Godine 1968., američki profesor Malcom Knowels objavljuje članak "Andragogija, ne pedagogija" koji je bio iznimno važan za razvoj andragogije kao samostalne discipline u svijetu, a osobito na engleskom govornom području. Nakon objave ovog članka termin *andragogija* prihvaćen je diljem Sjeverne Amerike, a nedugo zatim i u ostatku svijeta. Pappas (2013) navodi kako je Knowels 1980. godine definirao četiri pretpostavke o karakteristikama odraslih koji uče (andragogija), a koje se razlikuju od pretpostavki o djeci koja uče (pedagogija). Godine 1984. dodaje petu pretpostavku:

1. Poimanje sebe - kako osoba sazrijeva, njezin koncept sebe pomiče se od toga da je osoba ovisna o drugima prema tome da je ljudsko biće usmjereno na sebe.
2. Iskustvo odraslih koji uče - kako osoba sazrijeva, ona posjeduje sve veću količinu iskustva koju koristi kao izvor za učenje.
3. Spremnost za učenje - kako osoba sazrijeva, njezina spremnost za učenje postaje sve više usmjerena na razvojne zadatke svojih društvenih uloga.

4. Usmjerenost na učenje - kako osoba sazrijeva, njezina se vremenska perspektiva mijenja se od odgođene primjene znanja do neposredne primjene. Kao rezultat toga, njezina se orijentacija prema učenju pomiče s usmjerenosti na predmet prema usmjerenosti na problem.
5. Motivacija za učenje – kako osoba sazrijeva, motivacija za učenje više nije eksternalna, već internalna.

U knjizi *Opšta pedagogija* (1979) autor Masleša navodi kako je andragogija poput ostalih znanosti kroz povijest razvitka prolazila kroz faze. Svaku fazu obilježavale su određena stanja teorija i prakse odgoja i obrazovanja odraslih. Promatrane s gledišta metodoloških obilježja, faze su:

1. faza univerzalne i jedinstvene pedagoške misli;
2. faza povijesnog oblikovanja prvih pojava andragoškog odgojnog rada;
3. faza dedukcije i aplikacije općih pedagoških saznanja na andragoško područje;
4. faza relevantne osamostaljenosti andragogije kao znanosti.

Pojam *andragogija* Cooper i Hensche (2003) koriste za identifikaciju učenja i obrazovanja odraslih osoba. Nadalje, koriste ga za označavanje različitih metoda i strategija koji se koriste kao pomoć u učenju odraslih. Mnogi ovaj pojam koriste za teoriju koja ujedinjuje istraživanja i praksu o tome kako odrasli uče, kako ih se treba poučavati te koje elemente treba uzeti u obzir kada odrasli uče u različitim situacijama i kontekstima. Zmeyov (1998, prema Taylor i Kroth, 2009) navode kako je andragogija teorija učenja odraslih koja postavlja znanstvene osnove aktivnosti učenika i nastavnika u planiranju, realizaciji, evaluaciji i ispravljanju učenja odraslih. Andragogija pruža skup pretpostavki za osmišljavanje nastave s učenicima koji su više usmjereni na sebe u odnosu na učitelja. Učitelj koji koristi andragoška načela usmjereniji je na vođenje učenja umjesto prenošenja znanja i evaluiranja.

Lawson (1997, prema Holton i sur., 2009) navode kako paradigma andragogije nastavlja biti snažan utjecaj na području obrazovanja odraslih te utječe na oblikovanje načina na koji se razmišlja o obrazovanju odraslih. Knowels i sur. (1998) i Merriam (1987) (prema Holton i sur., 2009) navode kako je andragogija, zbog svojih karakteristika, revolucionaran način u području poučavanja odraslih. Iako su teorijskom dijelu andragogija svakim danom napreduje, istraživanja ne idu u korak s teorijom. Istraživanja na polju andragogije nerijetko

donose suprotne rezultate, a danas u andragogiji dominiraju deskriptivna istraživanja. Najznačajniji prvi korak u proučavanju andragogije bio je razvoj Upitnika za obrazovnu orijentaciju (Educational Orientation Questionnaire, EOQ) koji je izradio Hadley 1975. godine. Ovaj upitnik je mjerio razlike u uvjerenjima među edukatorima odraslih, kao i učinkovite strategije učenja, uključujući pedagoške i andragoške orijentacije na učenje. Upitnik za obrazovnu orijentaciju omogućio je učiteljima ispitati svoj pristup obrazovanju odraslih.

2.2. Odraslost

U članku 'Adulthood' autor Sam, N. (2022) navodi kako je odraslost vremenski period u kojem je postignuto tjelesno sazrijevanje te se razvijaju određene biološke, mentalne, kulturološke i individualne karakteristike koje su vezane za odraslu dob. U odrasloj dobi prisutna je postupna tendencija smanjenja brzine odgovora pri izvođenju intelektualnih (i fizičkih) zadataka, prema Encyclopaedia Britannica (2022). Nadalje, usporene stope električne aktivnosti u mozgu odrasle osobe povezane su s usporavanjem samog ponašanja i izvođenja zadataka, no ono nužno ne podrazumijeva promjene u učenju, pamćenju ili drugim intelektualnim funkcijama. Kapacitet učenja mladih odraslih je superiorniji nego kapacitet starijih, kao i njihova sposobnost organiziranja novih informacija u smislu njihovog sadržaja ili značenja. S druge strane, odrasle osobe jednake su ili pak superiornije u odnosu na mlade u svojoj sposobnosti da zadrže opće informacije u svom akumuliranom kulturnom znanju.

Arnett provodi anketu u kojoj je stotinama osoba između 18 i 29 godina postavio pitanje osjećaju li se da su u odrasloj dobi navodi Tribble (2015). Gotovo polovina ispitanika izjavila je da se na neki način osjeća odraslo, a na neki ne. U prošlosti se moglo ograničiti kada počinje odrasla dob, no danas to nije moguće. Odrasla dob danas obično započinje kasnije zbog raznih čimbenika. Prijelaz u odraslu dob stalno se mijenja kako se društvo razvija te periodi odraslosti stalno mijenjaju svoje granice.

Russel (2006) navodi kako je Malcom Knowels prvi teoretizirao kako odrasli uče. On je učenje odraslih opisao kao proces samousmjerenog istraživanja te je identificirao šest karakteristika koje se javljaju pri učenju kod odraslih osoba: (1) autonomnost i samostalnost; (2) stvaranje temelja iskustva i učenja; (3) orijentiranost prema cilju; (4) orijentiranost na

relevantnost; (5) praktičnost; (6) potreba za iskazivanjem poštovanja. Samousmjerenost učenja je, prema Knowelsu, proces u kojem subjekt učenja preuzima inicijativu pri definiranju obrazovnih potreba, ciljeva učenja, odabiru odgovarajućih obrazovnih metoda te vrednovanju ishoda učenja. Nadalje, Russel (2006) navodi kako je Knowels naglasak stavio na motivaciju u procesu učenja odraslih osoba. Odrasli najuspješnije uče kada su uvjereni u potrebu poznavanja informacija. Ključno je korištenje "prirodne" motivacije odraslih za učenje, odnosno iskorištavanje njihovih najpoučljivijih doživljenih trenutaka. Upravo se iskustvo koristi u velikoj mjeri pri poučavanju odraslih osoba. Russel (2006, prema O'Brien, 2004) navodi kako odrasli imaju veću dubinu i veće varijacije u kvaliteti prethodnih životnih iskustava od mlađih ljudi.

Mers i Pegeler životni su vijek čovjeka, prema Golubović (1990), podijelili u nekoliko stupnjeva. Prema njima osamnaesta godina je granična godina između adolescencije i odrasle dobi, te su stupnjevi odraslosti podijeljeni u 7 stupnjeva:

1. Stupanj odraslosti od 18. do 21. (23.) godine - u ovom stupnju mladi proživljavaju tranziciju između mladenaštva i mlade odrasle osobe, no prema mnogim psiholozima ova dob i dalje pripada dobi adolescencije, stoga ovaj period nosi mnoga obilježja adolescencije.
2. Stupanj mladog odraslog od 21. (23.) do 30. (32.) - u ovom stupnju naglašenija je potreba za socijalnim životom i obrazovnim aktivnostima te profesionalnim napredovanjem. U nastavnom procesu mlada osoba teži *dinamičnoj poziciji*, odnosno dinamičnim odnosima. Pegeler navodi kako mlada osoba u ovoj fazi teži partnerskim odnosima sa svojim mentorom te mu se pokušava maksimalno približiti.
3. Stupanj sredovječnosti od 30. (32.) do 43. (44.) godine - ovaj stupanj obilježen je usmjerenosti na karijeru i na obitelj. Zbog naglašenog usmjerenja na karijeru, stručno usavršavanje i poslijediplomski studiji česta su pojava u ovoj fazi čovjekova života,
4. Stupanj starijeg odraslog ili vrhunski iskustva od 43. (44.) do 56. godine - u ovom stupnju čovjek je na vrhuncu u svom socijalnom razvoju kao i u profesionalnom radu te u obiteljskom životu, stoga Pegeler ovaj stupanj naziva stupnjem *vrhunskog iskustva* i *punog života*. U ovom periodu javlja se *disperzija zanimanja*, te težnja individualizaciji programa (hobiji su jednako značajni za obrazovnu politiku).
5. Stupanj starenja od 56. do 68. godine - pad fizičkih i psihičkih stanja karakterizira ovaj stupanj stoga on označava starenje. Obrazovni interes ovog stupnja okrenuti su zdravstvenim problemima te hobijima. Pojedinci ovo razdoblje dožive kao

traumatično iskustvo, stoga je zadaća andragoškim institucijama psihološki pripremiti ljude na ovu fazu putem obrazovnih aktivnosti.

6. Stupanj starosti 68. do 80. godine - u ovom stupnju obrazovanje je ograničeno obično na zdravlje, ishranu i hobije. Potreba za obrazovanjem nije nestala stoga je potrebno prilagoditi obrazovanje ovoj dobnoj skupini.
7. Stupanj duboke starosti iznad 80. godine - u ovom stupnju ljudi su zaokupljeni mislima o smrti te jako rijetko usvajaju nova znanja.

Hurst (2021) navodi kako je psiholog Daniel Levinson razvio sveobuhvatnu teoriju razvoja odraslih koju je nazvao *teorija godišnjih doba života*, a koja je identificirala faze i rast koji se javljaju u odrasloj dobi. Svaka faza oblikovana je događajem ili radnjom koja vodi u sljedeću fazu. Svaka faza sastoji se od dvije vrste razdoblja: 1) *stabilno razdoblje* - osoba donosi ključne odluke u životu; 2) *prijelazno razdoblje* - završava jedna faza, a počinje sljedeća. Levinson je razvoj odraslosti podijelio u sedam faza, a one su:

1. Prijelaz rane odrasle dobi (17-22 godina) - u ovoj fazi osoba izlazi iz dobi adolescencije te počinje donositi odluke o odraslom životu. Obično to uključuje odabir fakulteta ili ulazak na tržište rada, odabir ulaska u ozbiljnu vezu i odlazak iz roditeljskog doma.
2. Ulazak u svijet odraslih (22-28 godina) - u ovoj fazi mladi donose ozbiljnije odluke u vezi sa svojim zanimanjem, prijateljstvima, vrijednostima i životnim stilom.
3. Prijelaz tridesete godine (28-33 godina) - u ovoj fazi obično dolazi do velikih promjena kao što su ulazak u brak ili rođenje prvog djeteta. Ove promjene imaju različite posljedice na razvoj osobe ovisno o tome kako prihvaća ove događaje.
4. Smirivanje (33-40) - u ovoj fazi često se uspostavlja rutina, napreduje se ciljevima za budućnost i pojedinac preuzima obveze odraslih osoba. U ovom periodu pojedinci su obično roditelji ili imaju veće odgovornosti u usporedbi s prethodnim periodima života.
5. Prijelaz u srednje godine (40-45) - u ovoj fazi pojedinac počinje procjenjivati svoj život. Vrijednosti se mogu promijeniti te se može promijeniti način na koji pojedinac gleda na ljude. Određeni pojedinci naprave drastične promjene u životu poput razvoda ili promjene karijere. Nadalje, u ovom periodu dolazi do razmišljanja o smrti i ostavljanju nasljeđa.
6. Ulazak u srednju odraslu dob (45-50) - u ovoj fazi pojedinci se počnu posvećivati novim zadacima te razmišljaju o umirovljenju.

7. Kasna odrasla dob (60+) - u ovoj fazi pojedinci počinju razmišljati o životu i odlukama koje su donijeli tokom života.

2.3. Prijelaz u odraslu dob

Ne postoji izlazna točka koja označuje prijelaz iz mladosti u odraslu dob, navodi Furlong (2016). Umjesto izlazne točke, može se definirati točka u kojoj se preuzima većina uloga odraslih. Cohen i Ainley (2000, prema Furlong, 2016) navodi da prijelaz u odraslu dob uključuje značajne promjene u životu mladih ljudi. Ovisnost o obitelji slabi ili prelazi u druge oblike dok mladi stječu nove slobode, no sa stjecanjem novih sloboda dolaze i nove odgovornosti. Promjene koje mlade proživljavaju u povijesti su se događale u kasnoj adolescenciji, dok se danas odgađaju do kasnih dvadesetih ili tridesetih godina. Sukladno tome prepoznaje se nova faza u životnom tijeku koja se prema EGRIS (2001) naziva *mlada odrasla dob* ili *odrasla dob u nastajanju* prema Arnett (2004). Autor navodi kako su prijelazi koje nosi odrasla dob u nastajanju često nelinearni. Tradicionalni redoslijed često je uključivao prelazak s obrazovanja na posao, nakon čega je uslijedio odlazak iz roditeljskog doma, a nakon toga ulazak u brak i rođenje prvog djeteta, no danas mladi ne prate ovaj redoslijed. Danas mladi nerijetko napuštaju roditeljski dom zbog obrazovanja ili se pak rođenje prvog djeteta dogodi prije ulaska u bračnu zajednicu te se takvi nelinearni procesi prema ERGIS (2001) nazivaju *yo-yo prijelaz*.

Prijelaz u odraslu dob još kroz povijest kulturno je oblikovan. Tri čimbenika dovela su do nastajanja odrasle dobi navodi Arnett (2006, 1998, prema Furlong, 2016): (1) promjena u gospodarstvo koje je temeljeno na informacijama i povećanje potrebe za nastavkom obrazovanja nakon završene srednje škole; sukladno tome, odgađa se prijelaz na karijeru, ulazak u brak i rođenje prvog djeteta; (2) obrazovanje i poslovne mogućnosti bile su dostupne ženama u znatno većoj mjeri, stoga je sve više žena nastavilo obrazovanje nakon srednje škole te je sve kasnije ulazilo u brak i osnivalo obitelj; (3) nove društvene norme omogućavale su seksualnu slobodu mladim ljudima te je sve više mladih započinjalo aktivan seksualni život prije braka.

Tanner i Arnett (2016) navode kako je centriranje primarni psihosocijalni zadatak u nastajanju odrasle dobi. Centriranje se odvija u tri faze: u prvoj fazi adolescent prelazi u pravu odraslu dob; pojedinac je bio ovisan o drugima, no sada se dinamika odnosa mijenja tako da

je moć podijeljena i obostrana; u drugoj fazi pojedinac se uključuje u razvojna iskustva odrasle dobi te istražuje niz obveza koji dolaze s poslom i ulaskom u brak; treća faza uključuje preuzimanje obveza za trajnu ulogu i odgovornost odrasle osobe (karijera, brak, roditeljstvo).

Settersten i sur. (2005, prema Furlong, 2016) navode kako je produljeni prijelaz u odraslost ispunjen eksperimentiranjem u vezi s poslom, ljubavnim vezama i životnim stilovima što je donijelo novo subjektivno razumijevanje ove faze života. Proces koji se događa povezan je s promjenama u društvu, državi i gospodarstvu. Mladi ljudi sve više ostaju u obrazovnom sustavu nakon završetka srednje škole te pronalaze adekvatni posao kako bi zadovoljili rastuće troškove života. Produženi ostanak u roditeljskom domu utječe na međugeneracijske obiteljske odnose jer postaju odrasle osobe, ali aktivno roditeljstvo se proširuje jer mladi nisu postigli ovisnost.

Odraslu dob, prema Fadjukoff (2007), karakterizira kretanje od adolescentnih uloga u obitelji i poslovnom životu do onih u odrasloj dobi. Autor navodi kako postoji pet odrednica koje obilježavaju prijelaz u odraslu dob:

1. Napuštanje roditeljskog kućanstva
2. Ulazak u brak s partnerom
3. Početak rađanja i roditeljstva
4. Završetak školovanja
5. Ostvarivanje radnih odnosa na puno radno vrijeme

Osim vanjskih znakova prijelaza u odraslu dob, prijelaz se može procijeniti na temelju subjektivnih predodžbi o vlastitoj odrasloj dobi. Arnett, 2000., 2004.; Greene, Wheatley i Aldava, 1992. (prema Fadjukoff, 2007) navodi kako je najčešći subjektivni kriterij za osjećanje odraslosti vlastita procjena prihvaćanja odgovornosti, samostalno donošenje odluka i postajanje financijski neovisnim. Mnoge odrasle osobe u nastajanju ambivalentne su u svojoj procjeni o dostizanju odrasle dobi. Na primjer, neke se mlade osobe osjećaju odraslo na poslu, no nisu spremne napustiti roditeljski dom. Shananah i sur. (2005, prema Fadjukoff, 2007) navode kako su tri tranzicijska markera (napuštanje obiteljskog doma, ulazak u bračnu zajednicu i rođenje prvog djeteta) u kombinaciji povezana sa samopoimanjem odrasle dobi.

Oni koji su dosegli ova tri tranzicijska markera vjerojatnije je da će se smatrati sebe odraslim osobama u usporedbi s onima kojima nedostaje jedan od istih.

Lokalna je zajednica ključna za prijelaz u odraslu dob navode Brown i Brown (2020). Problemi koje nosi ova tranzicija ne mogu se uspješno riješiti bez uključenja lokalne zajednice. Probleme i pitanja u toj tranziciji ne trebaju rješavati samo stručnjaci, učitelji ili savjetnici za zapošljavanje, već oni moraju biti u kontaktu s lokalnom zajednicom kako bi olakšali tranziciju mladima. Kako bi se mladima omogućio lakši prijelaz u odraslu dob, potrebno je organizirati *Vijeća za prijelaz u odraslu dob*. Funkcije Vijeća jesu: osigurati opće vodstvo za interese mladih; omogućiti ostvarenje veze između mladih i izvora moći u zajednici, identificirati i definirati probleme mladih te definirati ciljeve i smjernice za institucije i agencije koje su aktivno uključene u proces tranzicije. Pojedinci koji sudjeluju u *Vijećima za prijelaz u odraslu dob* su oni koji su u najboljoj poziciji da doprinesu procesu tranzicije, poput roditelja, učitelja, poslodavaca, savjetnika za zapošljavanje i predstavnika mladih. Brown i Brown (2020) navode kako *Vijeće za prijelaz u odraslu dob* mogu lokalnoj zajednici pobliže prikazati s kojim se problemima mladi susreću na prijelazu u odraslu dob. Na sastancima Vijeća mladi mogu govoriti o svojim problemima i frustracijama te što bi htjeli učiniti povodom toga, a takva bi saslušanja podigla razinu javne svijesti čineći lokalnu zajednicu svjesnijom. Nadalje, Vijeće bi moglo mladim ljudima pomoći oko profesionalnog zvanja na način da im omogući upoznavanje s poslovima koji postoje u njihovoj lokalnoj zajednici dovodeći zastupnike određenih zanimanja u škole kako bi razgovarali s mladima o poslu.

2.3.1. Napuštanje roditeljskog doma

Djeca od rođenja najveći dio socijalizacije stječu u obiteljskom domu, s užom obitelji, gdje usvajaju vrijednosti i stječu iskustva koja utječu na njih u odrasloj dobi prema Beaupré i sur. (2006). Iseljavanje iz obiteljskog doma simbolični je bijeg iz adolescencije u odraslu dob, koja je često vođena prethodno stečenim iskustvima i usvojenim vrijednostima. Najranije razdoblje napuštanja roditeljskog doma dolazi s punoljetstvom, no mladi koji se u toj dobi još uvijek školuju ostaju duže u roditeljskom domu. Ranije iseljavanje ovisi o odnosu mladih s roditeljima, ali i o razlikama koje su specifične za državu pri završetku školovanja. Mulder (2003, prema Berngruber, 2006) ističe kako iseljavanje iz obiteljskog doma predstavlja

prihvaćanje nekoliko uloga odraslih, kao što je briga za vlastito kućanstvo, samostalno donošenje odluka te gotovo potpuno odsustvo roditeljskog nadzora, iako roditelji ostaju u životu djece kao emocionalna potpora i savjetnici, navode Amollar i Youniss (1979, prema Berngruber, 2006). Nadalje, nakon odlaska iz roditeljskog doma, mladi sebe u većoj mjeri doživljavaju kao odrasle osobe nego tijekom boravka u kućanstvu s roditeljima, te prepoznaju sebe kao zrelije osobe koje roditelji više poštuju.

Mulder (2006) navodi kako je važno iseljavanje iz obiteljskog doma shvatiti kao prijelaz, a ne kao događaj u životu mladih osoba. Prostornu odvojenost od roditeljskog doma karakteriziraju četiri moguća procesa. Prvi proces označava putovanje između roditeljskog doma i drugog mjesta stanovanja. Ovaj je proces karakterističan za studente koji pohađaju sveučilišta koja su udaljena od grada u kojima žive s roditeljima te označava postupno odvajanje od obitelji. Drugi proces označava djelomičnu odvojenost od roditelja. Mlada osoba može živjeti u roditeljskoj kući, ali biti financijski neovisna, ili suprotno. Treći proces odnosi se na odvojenost koja može biti reverzibilna, odnosno iseljavanje mladih iz roditeljskog doma te ponovno vraćanje u isti. Četvrti proces označava odgodu iseljavanja, odnosno ostajanje mladih u obiteljskom domu duže vrijeme. Negativno se vrednuje ostanak u roditeljskom domu duže od očekivanog zbog normi koje nameće društvo, a one mlade ljude predstavljaju kao parazite koji se nisu spremni odvojiti od roditelja. Suprotno tomu, duže ostajanje u obiteljskom domu shvaća se kao znak dobrog odnosa roditelja i djece te je u ovom slučaju obitelj „sigurnosna mreža”. Razlog dužem ostanku u roditeljskom domu može biti financijske prirode ili pak problemi u odnosu s partnerom.

2.3.2. Ulazak u bračnu zajednicu

Brak je institucija koja je prisutna u svim kulturama, ali se ne može definirati jer se neprestano mijenja, prema autoru Blankenhorn (1975). Poston i Micklin (2005) brak definiraju kao pravni ugovor između dvije osobe za stvaranje reproduktivne zajednice te brak definira odnos dvoje pojedinaca prema njihovim obiteljima, stečenoj imovini, djeci koju mogu imati te prema društvu i kulturi u kojoj žive. Važno je napomenuti da brak definira odnose drugih prema osobama u braku, kao što su društvene i pravne institucije. Ključna uloga braka je reprodukcija i odgajanje potomaka. Sredstva bračnih partnera i uže obitelji usmjerena su prema potomcima zbog dobrobiti istih. Fitch i Ruggles 2000; Kiernan 2000

(prema Poston i Micklin, 2005) navode da je prva polovica ovog stoljeća donijela dramatičan porast dobi ulaska u brak. U SAD-u i mnogim europskim državama prosječna dob za ulazak u brak za žene porasla je za gotovo 5 godina, s 20.8 na 25.1, između 1970. i 2000. godine. Prosječna dob muškaraca bila je 23.2 godine, no porasla je na 26.8 godina. Razlike su vidljive i na postotcima neudanih žena i muškaraca. U istom razdoblju postotak od 36% neudanih žena između 20 i 24 godine, porastao je na 73%. Udio žena koje nisu stupile u brak u dobi između 30. i 34. godine porastao je sa 6% na 22%. Ove brojke prate i muškarci, navode Fields i Casper (2001, prema Poston i Micklin, 2005). Settersten i Ray (2010) navode kako mladi danas imaju drugačiji pogled na brak i ulazak u isti. U povijesti su mladi ulazili u brak i gradili zajednički život, danas mladi grade vlastite živote izvan zajednice, a zatim stupaju u brak. Danas mladi u fokus stavljaju obrazovanje i zapošljavanje što uzrokuje kasniji ulazak u bračnu zajednicu. Mladi odgađaju brak sve dok ne postignu osobni i profesionalni cilj sukladno stečenom obrazovanju. Mladi danas u prvi plan stavljaju stjecanje dobro plaćenog i stabilnog posla navode autori Axinn i Thornton (2000, prema Kefalas i sur.).

Gerstman (2004) navodi kako je 90-ih godina prošlog stoljeća na društvenu scenu došlo pitanje prava homoseksualnih osoba. Sukladno tome, brak je bio jedna od tema. Prva država koja je legalizirala istospolni brak bila je Nizozemska, a to je učinila 1. travnja 2001. godine. Chamie i Mirkin (2011) navode kako je 2009. godine brojka sklopljenih istospolnih brakova diljem zemlje iznosila 100.000. Iako je sklapanje istospolnog braka napredovalo diljem svijeta, mnogo država još ne dopušta sklapanje istog.

2.3.3. Rođenje prvog djeteta

U razvijenim zemljama, prema Kumar (2006), u posljednjim desetljećima rođenje prvog djeteta znatno odgođeno. Razdoblje između ulaska u brak i rođenja prvog djeteta naziva se "prvi interval rođenja". Čudina-Obradović i Obradović (1999) navode kako se roditelji kasnije odlučuju na reprodukciju zbog financijskih razloga. U povijesti se dijete smatralo, između ostaloga, budućom radnom snagom, dok su sada sve financije usmjerene djetetu. Danas roditelji čekaju vrijeme kada će biti financijski stabilni kako bi mogli uzdržavati svoje dijete. Jedan od razloga je taj što očevi nisu spremni prihvatiti brigu o djetetu, navode Čudina-Obradović i Obradović (1999). U povijesti su majke ostajale u kući

brinući se za djecu, no danas je iznimno veći udio zaposlenih žena koje ne žele napustiti posao zbog potpune brige o djeci zato što očevi ne sudjeluju u odgoju djece.

Hoem (1997) navodi kako rođenje prvog djeteta može postati destabilizirajući čimbenik u odnosu roditelja te da ono pridonosi razvodu istih. Dok su u bračnoj zajednici bez djeteta, pojedinci mogu kontrolirati svoje osjećaje jer se njihova briga svodi isključivo na sebe, dok se to mijenja kada u zajednicu dođe prvorodeno dijete što može izazvati veće sukobe. Becker (1981, prema Hoem, 1997) navodi da unatoč problemima koji nastaju nakon rođenja prvog djeteta, parovi koji imaju djecu imaju manji rizik od razvoda. Razlozi tomu su da se roditelji više trude prilagoditi se novonastaloj situaciji te ojačati svoju vezu zbog dobrobiti djeteta. Jedan je od razloga i ekonomske prirode, odnosno roditelji su spremni zaštititi stečenu imovinu u braku izbjegavajući razvod zbog dobrobiti djeteta. Rođenje prvog djeteta ne samo da utječe na vezu roditelja, već i na njih kao pojedince. Roditelji se trude sudjelovati u djetetovu životu te provoditi slobodno vrijeme s njim. Crouther i Booth (2003) navode kako su roditelji s prvorodjenim djetetom suprotnog spola bili manje tradicionalni. Primjer tomu je da će očevi nerijetko stvoriti zanimaciju za ples ako je njihova kći dio plesne skupine. Isto je i s majkama koje stvaraju zanimaciju za sport ako je njihov sin dio kluba. Iako spol djeteta ovisi o tome kako će se roditelj ponašati, puno veću ulogu ima spol roditelja. Majka će imati više interakcije s djetetom i veća je vjerojatnost da će prilagoditi govor onoj razini koje dijete razumije u usporedbi s očevima.

2.3.4. Prijelaz iz školovanja na posao

Heinz (2003, prema Furlong, 2016) navodi kako zapošljavanje u Europi i Sjedinjenim Američkim Državama doživljava značajne promijene. Mladi koji ulaze na tržište rada susreću se s ograničenjima koja odražavaju učinke globalizacije i tehnoloških inovacija. Zbog svakodnevnih inovacija u tehnologiji i strukturama zanimanja radnici nisu u mogućnosti odabrati karijeru unutar istog područja tijekom cijelog radnog vijeka već doživljavaju višestruke promjene poslova i zanimanja. Poslodavci su odgovorili na pojačanu konkurenciju smanjenjem osoblja te smanjenjem obveza prema zaposlenicima kroz nestandardne ugovore o radu, odnosno zapošljavanje na određeno. Mladi često pronalaze posao preko 'temp' agencija umjesto izravnog zapošljavanja u tvrtkama.

Rad je prožet cjeloživotnim obrazovanjem kako bi pojedinci ostali konkurentni na tržištu rada. Jukić i Ringel (2013) navodi kako je cjeloživotno učenje sastavni dio posmodernih oblika rada. Cjeloživotno učenje udaljava se od institucionalnog učenja te se fokus usmjerava na učenje u svim životnim okolnostima. Jukić i Ringel (2013) u istraživanju Cjeloživotno obrazovanje i cjeloživotno učenje – preduvjet bolje zapošljivosti zaključuje da je cjeloživotno obrazovanje ključni dio za uspješno konkuriranje na tržištu rada koje se svakodnevno mijenja. Provedenim istraživanjem ukazana je potreba za popularizacijom cjeloživotnog učenja, osobito kod osoba koje nisu u radnom odnosu.

Furlong (2016) navodi kako je prijelaz iz škole na posao prije označavao završetak srednje škole i zapošljavanje na puno radno vrijeme, no danas je to proces koji traje nekoliko godina. Mladi kombiniraju uloge učenika i radnika kako bi udovoljili potrebama fakulteta. Njihovi poslovi često se nazivaju poslovi 'preživljavanja' ili 'zaustavljeni' poslovi koje karakterizira skraćeno radno vrijeme, niska plaća, uslužni sektor. Prvi poslovi mladih često su se nazivaju 'poslovima za mlade' jer ih karakterizira nepuno radno vrijeme, niska plaća te često mijenjanje istih.

Mladi istražuju različite mogućnosti rada koje im se nude na tržištu, navodi Arnett (2004) te istražuju obrazovne putove koji će ih pripremiti za posao. Uz istraživanja mogućnosti vezanih uz posao, odrasli u nastajanju istražuju i pitanje identiteta te postavljaju pitanja kao što jesu: *U kakvom sam poslu dobar? Kakav bih posao dugoročno smatrao zadovoljavajućim? Koje su moje šanse da dobijem posao u području koje mi najviše odgovara?*. Uz istraživanje poslova, mladi ne uče samo o istom već i o sebi, o svojim sposobnostima i interesima. Mladi uče u kakvom poslu nisu dobri ili koji posao ne žele raditi što obično uključuje iskustvo neuspjeha ili razočaranja, no ista iskustva mogu biti korisna za samorazumijevanje.

III. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

3.1. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja usporedba je obilježja prijelaza u odraslu dob u pojedinim državama svijeta (Republika Hrvatska, Sjedinjene Američke Države, Švedska i Norveška, Njemačka, Japan i države istočne Azije). Odabrane države predmet su ovog istraživanja zbog karakterističnih obilježja prijelaza u odraslu dob koje su rezultat kulturnih i društvenih utjecaja. Proučavane odrednice u ovom istraživanju su: (1) napuštanje roditeljskog doma; (2) ulazak u bračnu zajednicu; (3) prijelaz iz školovanja na posao; (4) rođenje prvog djeteta. Navedene odrednice označavaju napuštanje adolescencije i prijelaz u odraslu dob prema Fadjukoff (2007), stoga će se one proučavati u ovom istraživanju kako bi se opisalo prijelazno razdoblje u odraslu dob. Jedne od odrednica koje Fadjukoff (2007) navodi su završetak školovanja i ostvarivanje radnih odnosa na puno radno vrijeme koje će se u ovom istraživanju promatrati kao jedna (prijelaz iz školovanja na posao) zbog njihove uske povezanosti.

3.2. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je proučavanjem i analiziranjem literature prikazati sličnosti i razlike odrednica koje obilježavaju prijelaz u odraslu dob između pojedinih država svijeta (Sjedinjene Američke Države, Švedska i Norveška, Njemačka, Japan i države istočne Azije) i Republike Hrvatske.

3.3. Zadaci istraživanja

Odabrane države koje su predmet ovog istraživanja imaju različiti pristup prijelazu u odraslu dob koji je rezultat povijesnog, kulturnog i društvenog utjecaja. Danas se razdoblje prijelaza u odraslu dob znatno razlikuje od onoga u prošlosti što je rezultat globalizacije te promjene u društvu i kulturi stoga je važno opisati karakteristike društva i kulture kako bi se jasno objasnio proces tranzicije. Potrebno je prikazati čimbenike koji utječu na razdoblje prijelaza u odraslu dob te odražavaju se oni pozitivno ili negativno na mlade koji su u procesu

tranzicije. Usporedba odabranih država s Republikom Hrvatskom prikazat će koliko je sličan, odnosno različit proces tranzicije, koji su kulturni i društveni čimbenici doveli do sličnosti i razlika te kako ova tranzicija utječe na pojedince.

Sukladno tomu u ovome radu postavljaju se sljedeći zadaci istraživanja:

1. Navesti prosječnu dob napuštanja roditeljskog doma te navesti razloge iseljavanja.
2. Navesti razloge stupanja u bračnu zajednicu koji se pojavljuju danas.
3. Navesti kako rođenje prvog djeteta utječe na život mladih danas.
4. Navesti s kojim se poteškoćama mladi susreću pri završetku školovanja i ulaskom na tržište rada.

3.4. Problemska pitanja

Sukladno predmetu ovog istraživanja, postavljaju se sljedeća problemska pitanja:

1. Koliko se razlikuju razlozi produljenog ostanka u roditeljskom domu u Republici Hrvatskog u usporedbi s drugim državama svijeta (SAD, Njemačka, Švedska i Norveška, Japan, države istočne Azije)?
2. Ulaze li mladi u brak u Republici Hrvatskoj ranije nego li u državama svijeta (SAD, Njemačka, Švedska i Norveška, Japan, države istočne Azije)?
3. Koje su povlastice prisutne u državama svijeta (SAD, Njemačka, Švedska i Norveška, Japan, države istočne Azije) u usporedbi s Republikom Hrvatskom?
4. Kako postmoderni oblici rada utječu na zapošljavanje mladih i utječu li oni na produljenje, odnosno prekid školovanja?

3.5. Metode istraživanja

U ovom radu korištena je komparativna analiza država svijeta kao što su Sjedinjene Američke Države, Japan, Švedska i Norveška, države istočne Azije i Njemačka s Republikom Hrvatskom. Nakon detaljne analize, podaci su prikazani tablično u odnosu na glavne odrednice te su obrađeni deskriptivno.

IV. REZULTATI I RASPRAVA

4.1. Napuštanje roditeljskog doma u različitim kulturama

4.1.1. Napuštanje roditeljskog doma u Sjedinjenim Američkim Državama

Cordón (2007, prema Lei i South, 2016) navode kako ekonomske, društvene i kulturne promjene nastale u posljednjem stoljeću čine prijelaz u odraslu dob i iseljavanje iz roditeljskog doma dinamičnijim i složenijim procesom. U Sjedinjenim Američkim Državama znatno veći broj mladih ostaje duže u roditeljskom domu zbog produljenja obrazovanja nakon srednje škole, odgode ulaska u brak i rađanja djece ili nepovoljne financijske situacije. Mulder i sur. (2002) navode kako su obiteljska nestabilnost, povećanje obitelji sa samohranim roditeljem i znatno smanjenje plaća, osobito u manje kvalificiranim poslovima, otežali roditeljima da pomognu svojoj djeci pri iseljavanju iz obiteljskog doma u posljednjem stoljeću. Do 2007. godine postotak mladih osoba koje su živjele u roditeljskom domu iznosio je 32, te je 2012. godine porastao na 36%. Nakon što napuste obiteljski dom, gotovo polovina mladih u SAD-u vraća se u isti, što je mnogo veća brojka od one u Kanadi ili nekim europskim državama poput Švedske, Njemačke ili Velike Britanije. Dugotrajna ovisnost o roditeljima može se pripisati sve većoj potražnji za visokim obrazovanjem i rastućim troškovima života, navode Waters i sur. (2011, prema Lei i South, 2016). Zbog sve veće potražnje za visokim obrazovanjem, brojka mladih koji upisuju fakultet povećava se iz godine u godinu. U SAD-u posljednjih godina troškovi fakulteta naglo su porasli, što mnogim mladim ljudima i njihovim roditeljima otežava praćenje troškova obrazovanja. Najviše mladih koji upisuju fakultete dolaze iz srednje klase čiji su financijski doprinosi stagnerali prethodnih godina, stoga su studentski krediti jedan od najčešćih oblika financijske pomoći na fakultetu, navodi College board (2010, prema Houle, 2013). Nakon završetka školovanja, dug studenskih kredita otežavaju financijsku samostalnost mladih zbog čega mladi iseljavaju kasnije iz roditeljskih domova.

Obiteljske vrijednosti nekih rasno-etičkih i imigrantskih skupina u SAD-u, navode Lei i South (2016, prema Mather, 2011) mogu potaknuti suživot s roditeljima, stoga je odlazak iz obiteljskog doma u velikoj mjeri različit među rasnim i etničkim skupinama. Lei i South (2016) proveli su istraživanje o rasnim i etničkim razlikama u napuštanju i povratku u obiteljski dom. Uzorak istraživanja činili su pripadnici crne i bijele rase te Hispanoamerikanci

oba spola. Rezultati su pokazali kako se 44% ispitanika iselilo te da su mladi pripadnici bijele rase imali veću tendenciju iseljavanja iz roditeljskog doma, nego pripadnici crne rase i Hispanoamerikanci. Ukupno 19% iseljenih ispitanika vratilo se u obiteljski dom u periodu od dvije godine, od kojih su veći dio činili pripadnici crne rase i Hispanoamerikanci, dok su se pripadnici bijele rase u manjem broju vraćali. Važno je istaknuti da su mlade žene u većem broju iseljavale iz obiteljskog doma nego mladići, no rizik od iseljavanja nije značajno varirao prema stupnju urbanizacije područja u kojoj su mladi odrasli izvorno živjeli. Ispitanici koji su pohađali fakultet nakon završene srednje škole u većoj su mjeri napuštali roditeljski dom za razliku od ispitanika koji su stekli samo srednjoškolski stupanj obrazovanja.

4.1.2. Napuštanje roditeljskog doma u Švedskoj i Norveškoj

Prema Liebroer i Billari (2010, prema Schwanitz, 2017) u Švedskoj i Norveškoj ostvaruju se „slabe obiteljske veze” te mladi imaju tendenciju ranog napuštanja roditeljskog doma. Godine 2020. Statistički ured Europskih zajednica navodi kako je u Švedskoj zabilježena najniža prosječna dob mladih pri iseljavanju iz roditeljskog doma, a ona iznosi 17.5 godina, dok je Hrvatska zabilježila gotovo najveću, 32.4 godine. U Švedskoj i Norveškoj od velike je važnosti autonomija mladih, odbacuju se tradicionalne uloge poput patrijarhalnosti te se favorizira prednost pojedinca nad obitelji. Rodno su ravnopravnije od većine drugih zemalja što je povezano s naprednim položajem u demografskoj tranziciji. Državna socijalna skrb ove dvije zemlje daje potporu mladima u različitim obrazovnim kategorijama te sukladno tomu mladi lako napuštaju roditeljski dom, navodi Lesthaeghe (2010, prema Schwanitz; 2017). Iako mladi Šveđani prije odlaze iz obiteljskog doma i rjeđe se vraćaju u isti u usporedbi s drugim europskim državama, Lieberg (2010) navodi kako položaj mladih na švedskom stambenom tržištu postaje teži. Nedostatak stalne zarade i troškovi svakodnevnog života, koji su porasli u zadnjim desetljećima, otežavaju osamostaljivanje. Jedan od problema je gotovo potpuna stagnacija proizvodnje novih stanova od 1992. godine kao posljedica nezaposlenosti u Švedskoj.

Odlazak iz roditeljskog doma kako bi živjeli s partnerom manji je faktor kod mladih u Švedskoj i Norveškoj u usporedbi s zapadnoeuropskim zemljama, stoga mladi ranije odlaze iz obiteljskog doma zbog društvene prihvatljivosti napuštanja doma, ne samo zbog osnivanja partnerstva. Lieberg (2010) navodi kako nije uobičajeno da mlada osoba odlazi iz obiteljskog

doma da bi živjela s partnerom, već da mladi određeno vrijeme žive samostalno ili s prijateljima.

Gähler i Bernhardt (2000) navode kako je tijekom 20. stoljeća obiteljska struktura u Švedskoj znatno promijenjena. U prvoj polovici 20. stoljeća rastava je bila neuobičajen događaj u Švedskoj, no 2019. godine 52.4% brakova završilo je razvodom, navodi Statista (2019). Autori navode kako su britanska i američka istraživanja utvrdila negativnu korelaciju između dobi u kojoj mlada osoba napušta roditeljski dom i razvoda roditelja. Ispitanici koji su dolazili iz obitelji sa razvedenim roditeljima, ranije su napuštali obiteljski dom navode Aquilino 1991; Cherlin i dr. 1995; Kiernan 1992 (prema Gähler i Bernhardt, 2000). Gähler i Bernhardt (2000) provode istraživanje u kojem proučavaju utjecaj rastave braka, rekonstrukcije obitelji i obiteljskih sukoba na odlazak mladih iz roditeljskog doma u Švedskoj. Istraživanjem je potvrđeno kako mladi koji dolaze iz obitelji rastavljenih roditelja ranije napuštaju obiteljski dom, bez obzira kada se razvod odvio. Financijska situacija obitelji i obrazovanje roditelja ne mijenjaju ovaj obrazac, no mladi koji su odrasli u velikim gradovima kao što su Stockholm ili Malmö odlaze iz roditeljskog doma kasnije od mladih koji su odrasli u ruralnom području. Istraživanje je prikazalo da djevojke ranije napuštaju dom u usporedbi s mladićima.

4.1.3. Napuštanje roditeljskog doma u Njemačkoj

Mladi u Njemačkoj napuštaju roditeljski dom rano u usporedbi sa zemljama Istočne i Zapadne Europe, navodi Mitchell (2007, prema Berg i sur. 2018). ali ga napuštaju kasnije od mladih u sjevernoistočnoj Europi i SAD-u. Statistički ured Europskih zajednica (2019) navodi kako je prosječna dob mladih koji napuštaju dom bila 23.7 godina. Berg i sur. (2018) ističu kako Njemačka mladima omogućuje studentske kredite i stambene naknade, te da ista ima najveće tržište najma u Europi. Sukladno tomu, mladi se u Njemačkoj susreću s malo ekonomskih prepreka što rezultira odlaženju iz roditeljskog doma u ranoj dobi. Cavalli i Galland (prema Rusconi, 2006) navode da nacionalne značajke svake države utječu na individualnu odluku o napuštanju doma te da se one mogu svrstati u dvije skupine (Velika Britanija je iznimka). Njemačka pripada Sjevernom i francuskom modelu, a njega karakterizira odlazak mladih od kuće koji se može okarakterizirati kao produžetak života izvan roditeljskog doma budući da napuštanje obiteljskog doma ne prati odmah zasnivanje

vlastite obitelji. U sjevernoeuropskim zemljama mladi napuštaju roditeljski dom relativno rano, no zajednički život s partnerom i osnivanje vlastite obitelji događa se kasno. Između ta dva događaja mladi imaju priliku iskusiti samostalan život koji je obilježen kratkotrajnim vezama.

Berngruber (2015, prema Berg i sur., 2018) navode kako se 19% mladih koji su napustili domove vratilo roditeljskoj kući, što je znatno niže u usporedbi sa SAD-om i europskim državama. Jedan od razloga je taj što je u Njemačkoj stopa razvoda niža od one u SAD-u i drugim europskim državama, a što je jedan od glavnih razloga povratka u roditeljski dom. Nadalje, mladi u Njemačkoj će rjeđe odlaziti od kuće zbog odlaska na fakultet što je za mnoge europske zemlje i SAD uobičajeno.

4.1.4. Napuštanje roditeljskog doma u Republici Hrvatskoj

Godine 2020. Statistički ured Europskih zajednica navodi kako mladi u Republici Hrvatskoj napuštaju roditeljski dom skoro najkasnije u Europi. Godine 2019. prosječna dob mladih pri napuštanju roditeljskog doma bila je 31.8 godina. Žene su se nešto ranije osamostaljivale, s prosječnom dobi od 29.9 godina, dok su muškarci odlazili iz obiteljskog doma s 33.6 godina. Europska država u kojoj mladi imaju veću prosječnu dob osamostaljivanja (33.1 godina) bila je Crna Gora. Istraživanje *Mladi Hrvatske i europska integracija* koje je provela Vlasta Ilišin 2004. godine zajedno s autorima s Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu, ispituje mlade u Republici Hrvatskoj o njihovim razlozima produljenog ostanka u obiteljskom domu. Uzorak je činio 2000 mladih u dobi od 15 do 19 godina (osnovni uzorak) i 1000 osoba u dobi od 30 godina ili stariji (kontrolni uzorak). Najčešći razlog produljenog ostanka u roditeljskom domu jest ekonomski faktor, odnosno mladi nemaju financijskih sredstava za osamostaljivanje. Od 2000 mladih u dobi od 15 do 29 godina, 75.5% je navelo odgovor "ne mogu si priuštiti da se odsele", dok je 76.5% uzorka koji imaju ili su stariji od 30 godina također izabralo taj odgovor. Visoka stopa nezaposlenosti među mladima i poslovi koji su nisko plaćeni mladima u najvećoj onemogućuju samostalan život. Nadalje, mladi sve kasnije ulaze u bračnu zajednicu i osnivaju obitelji stoga ostaju duže u roditeljskom domu. Mladi u Republici Hrvatskoj, kao i ostatku Europe, češće se odlučuju na daljnje školovanje nakon srednje škole te odlaze na stručna osposobljavanja. Tržište rada u većoj mjeri potrebuje za visokim obrazovanjem, stoga mladi odlaze na fakultete što rezultira

duljem ostajanju u obiteljskom domu. Ovaj razlog u anketnom upitniku odabralo je 34.8% uzorka u dobi od 15 do 29 godina i 32.5% u dobi od 30 ili više godina. Popis stanovništva 2001. godine Republika Hrvatska pripala je južnoeuropsko/istočnoeuropski klaster prema postotku mladih koji žive u roditeljskom domu. Zemlje koje također pripadaju ovom klasteru su Španjolska, Italija, Poljska, Bugarska, Slovenija, Grčka i Portugal, prema Iacov (2011). U ovim zemljama kombinacija socio-ekonomskih i kulturnih faktora utječe na dulji ostanak mladih u obiteljskom domu, kao što su jake obiteljske i međugeneracijske veze. Običaji ovih zemalja nalažu da se živi u roditeljskom domu dok se ne stupi u brak (nerijetko i nakon ulaska u bračnu zajednicu). Iako se ovaj trend polako napušta i dalje je prisutan u svakodnevicu. Nadalje, u Republici Hrvatskoj gotovo je najmanje moguće priuštiti nekretninu u usporedbi s drugim europskim zemljama. Ovaj negativni trend smanjenja dostupnosti nekretnina vjerojatno će se nastaviti te će mladi i dalje kasno napuštati roditeljski dom.

Tablica 1. Usporedba napuštanja roditeljskog doma mladih u Sjedinjenim Američkim Državama, Njemačkoj te Švedskoj i Norveškoj s Republikom Hrvatskom.

DRŽAVE	SLIČNOSTI U USPOREDBI S REPUBLIKOM HRVATSKOM	RAZLIKE U USPOREDBI S REPUBLIKOM HRVATSKOM
Sjedinjene Američke Države	<p>-odgoda odlaska iz roditeljskog doma zbog produljenja školovanja</p> <p>-odgoda ulaska u brak i osnivanje obitelji rezultira duljem ostajanju u roditeljskom domu</p> <p>-odgoda odlaska iz roditeljskog doma zbog nepovoljne financijske situacije</p>	<p>-u SAD-u dug studentskih kredita otežava iseljavanje, dok su u RH isti rijetka pojava</p> <p>-nakon odlaska mladih iz roditeljskog doma, gotovo polovina vraća se u roditeljski dom u SAD-u, što nije slučaj u RH</p>
Švedska i Norveška	<p>-djevojke ranije napuštaju roditeljski dom u Švedskoj i Norveškoj kao i u RH</p> <p>-kasniji odlazak iz roditeljskog doma zbog nemogućnosti kupnje nekretnina (u Švedskoj i Norveškoj zbog stagnacije gradnje nekretnina i cijene, a u RH zbog cijene nekretnina)</p>	<p>-mladi u Švedskoj i Norveškoj napuštaju roditeljski dom vrlo rano, dok u RH vrlo kasno</p> <p>-prosječna dob mladih pri iseljavanju u Švedskoj iznosi 17.5 godina (najniža zabilježena dob u Europi), dok je u RH prosječna dob 32.4 godine</p> <p>-u Švedskoj i Norveškoj favorizira se prednost pojedinca nad obitelj, dok su u RH prisutne jake obiteljske i međugeneracijske veze</p>
Njemačka	<p>-u Njemačkoj mladi rjeđe napuštaju roditeljski dom zbog odlaska na fakultet što je i slučaj u RH</p>	<p>-prosječna dob mladih koji napuštaju roditeljski dom u Njemačkoj je 23.7 godina, dok je u RH 32.4 godine</p> <p>-mladi u se u Njemačkoj susreću s malo ekonomskih prepreka što rezultira ranijem osamostaljenju, dok je u RH mladima financijska neprilika najčešći razlog ostanka u roditeljskom domu</p> <p>-mladi u Njemačkoj ne napuštaju roditeljski dom zbog ulaska u brak, dok u RH mladi nerijetko napuštaju roditeljski dom zbog stupanja u bračnu zajednicu</p>

Istraživanjem je utvrđeno da mladi u Republici Hrvatskoj roditeljski dom napuštaju izrazito kasno, prosječna dob je 32.4 godine što je jedan od najvećih prosjeka u Europi. Nasuprot tomu, mladi u Švedskoj i Norveškoj izrazito rano napuštaju domove roditelja. Švedska ima najnižu zabilježenu prosječnu dob mladih pri iseljavanju iz roditeljskog doma u Europi, a ona iznosi 17.5 godina. Mladi u Njemačkoj roditeljski dom u prosjeku napuštaju s 23.7 godina što je i dalje znatno velika razlika u odnosu na Republiku Hrvatsku. Razlozi produljenog ostanka u roditeljskim domovima vrlo su slični u SAD-u i Republici Hrvatskoj, mladi ostaju dulje u obiteljskom domu zbog produljenja školovanja i nepovoljne financijske situacije. Razlika je u tome da u SAD-u mladi obično dižu studentske kredite kada odlaze na fakultete, stoga im dug otežava iseljavanje. U Republici Hrvatskoj studentski krediti nisu uobičajena pojava među mladima. Mladi u Njemačkoj, kao i u Republici Hrvatskoj, odgađaju iseljavanje zbog produljenja školovanja, no oni se ne susreću u velikoj mjeri s nepovoljnom financijskom situacijom. Razlika Njemačke i Republike Hrvatske je u tome da mladi u Njemačkoj ne napuštaju roditeljski doma zbog ulaska u brak, što je nerijetko razlog osamostaljivanja mladih u Republici Hrvatskoj.

4.2. Ulazak u bračnu zajednicu u različitim kulturama

4.2.1. Ulazak u bračnu zajednicu Sjedinjenim Američkim Državama

Liu i sur. (2010) navode kako je pojam braka u zadnjim desetljećima doživio velike promjene. Prosječna dob ulaska u brak znatno se povećala te su raspadu brakova također znatno veći. Ove se promjene najčešće javljaju kod mladih ljudi u SAD-u. McClendon i sur. (2014) navode kako je obrazovanje jedan od razloga kasnijeg ulaska u brak. Mladi koji pohađaju fakultete odgađaju stupanje u brak dok ne steknu diplomu. Nakon stečene diplome postotak sklapanja braka među fakultetski obrazovanim mladima veći je nego kod mladih s nižim stupnjem obrazovanja. Autori navode kako će žene odgoditi udaju dok ne nađu partnera koji je jednako ili više obrazovan kao one, dok su muškarci spremniji ući u brak sa ženama koji imaju niži stupanj obrazovanja od njih. Liu i sur. (2010) ističu kako je prosječna dob ulaska u brak veća kod muškaraca nego kod žena te kako Afroamerikanci i visokoobrazovani mladi ulaze kasnije u brak nego pripadnici crne rase i mladi s nižim stupnjem obrazovanja. Liu i sur. (2010) navode da je, prema U.S. Census Bureau, između 2000. i 2002. godine

prosječna dob ulaska u brak muškaraca bijele rase iznosila 26.4, a žena 24.7, u usporedbi s muškarcima crne rase čija je prosječna dob iznosila 26.8, a kod žena 28.1. Afroamerikanci suočavaju se sa znatnim stresorima pri prijelazu u odraslu dob kao što je diskriminacija i segregacija. Mladi Afroamerikanci češće doživljavaju ekonomske i društvene nepogode što ih stavlja u veći rizik od siromaštva navode Hariss i sur. (2010).

Cherlin (2005) navodi da kada su *boomeri* dostigli odraslu dob u 1970-ima, promijenili su pogled na brak i obitelji u SAD-u. Boomeri se nisu vjenčali kako bi mogli imati seksualne odnose prije braka ili živjeti sa seksualnim partnerom. Danas se podrazumijeva živjeti s partnerom prije ulaska u bračnu zajednicu što bi 1950-ih bilo društveno neprihvatljivo. Druga polovica 20. stoljeća donijela je promjenu da je brak i dalje važan, ali da je opcionalan. Mladi žive zajedno prije braka i nerijetko u izvanbračnoj zajednici dobiju dijete. Ova promjena pogleda na brak ostavila je velike promjene u kulturi i društvu.

Ujedinjene Američke Države legalizirale su istospolni brak 15. lipnja 2015. godine u svih 50 saveznih država. Prije ove odluke, određene savezne države kao što su New York, Illinois, Hawaii legalizirale su bračnu zajednicu istospolnih brakova te pružaju razne povlastice homoseksualnoj vanbračnoj zajednici, navodi Georgetown law library (2022). Gallup (2017) navodi kako je danas u SAD-u vjenčano 61% istospolnih partnera. Iako su istospolne zajednice legalno dobile gotovo sva prava, svakodnevno se suočavaju s raznim preprekama i neodobravanjem.

4.2.2. Ulazak u bračnu zajednicu u Republici Hrvatskoj

U prošlosti tradicionalne obitelji bile okrenute poljoprivrednoj proizvodnji, no industrijalizacija je donijela brojne promjene poput migracija sa sela u grad te napuštanja poljoprivrede kao primarnog izvora dohotka navode Aračić (1995), Živić (2002; 2011) (prema Majstorić, 2019). Prije industrijalizacije mladi su u brak stupali rano zbog potomstva koje je postajalo radna snaga u obitelji. Ovi procesi donijeli su znatne promjene u društvu zajedno s promijenjenim pogledom na brak i obitelj u Hrvatskoj. Akrap (2001, prema Majstorić, 2019) navodi kako se prosječna dob ulaska u bračnu zajednicu za mladiće povećala s 25.8 na 31.3, a kod djevojaka s 22.6 na 28.6 godina. Danas sve više mladih nastavlja obrazovanje nakon

srednje škole što je jedan od uzroka kasnijeg sklapanja braka. Nadalje, nemogućnost rješavanja stambenog pitanja mladima je dovoljan razlog za odgodu braka. Akran i Čipin (2008) provode istraživanje u kojemu ispituju postoji li korelacija između produljenog boravka u roditeljskom domu s odgodom ulaska mladih u bračnu zajednicu, niskim fertilitetom i problemima rješavanja stambenog pitanja. Uzorak se sastojao od 709 ispitanika oba spola. Četrdeset posto ispitanika u dobnoj skupini od 35 do 44 godina nije stupilo u bračnu zajednicu te su živjeli u roditeljskom domu. Uspoređujući ove rezultate s prethodnim istraživanjima (Ilišin, 2007) gdje 57.2% mladih u dobnoj skupini od 15. do 29. godine živi u roditeljskom domu, možemo zaključiti da je brak prvotni te možda i konačni poticaj da mladi napuste roditeljski dom.

Sve više mladih živi u kohabitaciji, ističe Coast (2009, prema Bartolac, 2013) te se ona događa usporedno s demografskim promjenama. Kohabitacija ne znači da mladi ne žele ući u brak, već da oni odgađaju ulazak u brak. Mladi se prvo okušaju u zajedničkom životu kako bi vidjeli odgovara li im partner te kako će se odvijati njihov suživot. Brak više nije jedina opcija kada se govori o zajedničkom životu (Cunningham i Antill, 1994; Tasker i Richards, 1994). Nadalje, Majstorić (2019) navodi kako je financijska situacija mladih u Republici Hrvatskoj jedan od razloga produljenog života s roditeljima i kasnijeg ulaska u brak. Visoki postotak nezaposlenih mladih ljudi i visoki troškovi života otežavaju mladima osamostaljivanje što odgađa ulazak u bračnu zajednicu. Tradicionalno vjenčanje koje nalaže društvo zahtijeva velike izdatke koje mladi nisu u mogućnosti pokriti što dovodi do kasnijeg ulaska u brak.

4.2.3. Ulazak u bračnu zajednicu u državama istočne Aziji

Westley (1998) navodi kako se promjene u pogledu na brak događaju širom Azije, ali su radikalnije u zapadnoj Aziji nego istočnoj. Iako sporije, promjene u kulturi i stavovi o braku mijenjaju se u posljednjim desetljećima. Tradicionalne obitelji u istočnoj Aziji obiteljsku lozu smatraju veoma važnom. U ovoj tradiciji pojedinci su samo prenositelji loze na mlađe generacije te je naglasak na štovanju predaka koji imaju bogoliki status. Ova tradicija posebno je zastupljena u Kini i Koreji te u manjoj mjeri i u Japanu prema Chen i Li (2014); Chu i Yu (2010); Kim i Park (2010) (prema Raymno i sur., 2015).

Kasniji ulazak u brak u istočnoj Aziji dovodi do veoma niske razine nataliteta što izaziva brigu oko nedostatke radne snage u budućnosti. Produženo razdoblje između

djetinjstva i ulaska u brak stvorilo je novu kulturu mladih samaca koji imaju posebne socijalne i ekonomske potrebe. Raymo i sur. (2015) ističu kako je prosječna dob ulaska u brak u istočnoj Aziji u uzastopnom rastu. Prosječna dob ulaska u brak 2010. godine iznosila je 28 godina za žene i 30 godina za muškarce u Japanu, Koreji i Tajvanu. Chen i Li (2014); Chu i Yu (2010); Kim i Park (2010) (prema Raymno i sur., 2015) navode kako tradicionalne obitelji u istočnoj Aziji obiteljsku lozu smatraju veoma važnom. U ovoj tradiciji pojedinci su samo prenositelji loze na mlađe generacije te je naglasak na štovanju predaka koji imaju bogoliki status. Ova tradicija posebno je zastupljena u Kini i Koreji te u manjoj mjeri i u Japanu.

Raymno i sur. (2015) navode kako je tendencija kasnijeg ulaska u brak i produljeni ostanak u roditeljskom domu rezultirala povećanim brojem jednočlanih kućanstava. U Japanu u dobi od 25 do 29 godina u jednočlanom kućanstvu živjelo je 25% muškaraca i 15% žena. U Koreji i Tajvanu u dobi od 25. do 34. godine u jednočlanom kućanstvu živjelo je 10% žena i 15% muškaraca navode Park i Choi (2013, prema Raymno i sur., 2015). Samački je život u Kini niži u odnosu na druge države istočne Azije gdje 10% odraslog stanovništva u Kini živi u jednočlanom kućanstvu. Jones i sur. (1998) navode da su jednočlana kućanstva sve više prisutna kod žena koje sve manje prihvaćaju tradicionalnu ulogu u braku te se okreću visokom obrazovanju navode Xu, Li i Yu (2014, prema Raymno i sur., 2015).

Ho (2018) navodi kako su istospolni brakovi i u istočnoj Aziji još uvijek kontroverza iako je Tajvan na putu da postane prva Azijska zemlja koja će legalizirati istospolne brakove. Jeffresy i Wang (2017) navode kako se aktivistički LGBTQ+ pokret razvijao od 1990-ih u kontekstu društvene i političke liberalizacije. Stanovnici Tajvana su podijeljeni u mišljenjima jer se boje da će se legalizacijom istospolnog braka uništiti tradicionalna i kršćanska obitelj. Iako je kršćanstvo vjerska manjina na Tajvanu, njezini pripadnici su najaktivniji u borbi protiv istospolnih zajednica. Nadalje, konfucijanizam također ne odobrava prihvaćanje homoseksualnih brakova.

Tablica 2. Usporedba ulaska u bračnu zajednicu mladih u Sjedinjenim Američkim Državama i državama istočne Azije s Republikom Hrvatskom.

DRŽAVE	SLIČNOSTI U USPOREDBI S REPUBLIKOM HRVATSKOM	RAZLIKE U USPOREBI S REPUBLIKOM HRVATSKOM
Sjedinjene Američke Države	<p>-kasnije stupanje u brak zbog nastavka obrazovanja nakon srednje škole</p> <p>-u SAD-u žene ranije ulaze u brak u usporedbi s muškarcima (M:26.4; Ž:24.7), što je slučaj i u RH (M:25.8; Ž:22.6)</p> <p>-mladi u obje zemlje žive zajedno prije ulaska u bračnu zajednicu te time produljuju vrijeme vanbračne zajednice</p>	<p>-u RH ulazak u brak je prvotni poticaj da mladi napuste roditeljski dom, dok u SAD-u to nije slučaj</p> <p>-u RH mladi odgađaju ulazak u bračnu zajednicu zbog financijske nestabilnosti, dok mladi u SAD-u ne doživljavaju ovaj problem u tolikoj mjeri</p>
Države istočne Azije	<p>-u državama istočne Azije žene ranije ulaze u brak u usporedbi s muškarcima (M:30; Ž:28), što je slučaj i u RH (M:25.8; Ž:22.6)</p> <p>-u državama istočne Azije mladi kasnije ulaze u brak zbog nastavka obrazovanja nakon srednje škole (osobito žene), što je slučaj i u RH</p>	<p>-u državama istočne Azije obiteljska loza je iznimno važna, a preci imaju bogoliki status, dok u RH obiteljski odnosi nemaju toliku ulogu</p> <p>-iznimno veliki porast jednočlanih kućanstava u državama istočne Azije, dok u RH, iako raste postotak jednočlanih kućanstava, nije u tolikoj mjeri</p>

Istraživanjem je ustanovljeno da u SAD-u i državama istočne Azije kao i u Republici Hrvatskoj žene ranije ulaze u brak u usporedbi s muškarcima. U Republici Hrvatskoj prosječna dob žena koje ulaze u brak je 22.6, u SAD-u ona iznosi 24.7, dok u država istočne Azije 25.8 godina. Prosječna dob muškaraca pri ulasku u bračnu zajednicu u Republici Hrvatskoj iznosi 25.8 godina, u SAD-u 26.4 godine, dok u državama istočne Azije ova brojka iznosi 30. Zaključuje se da mladi oba spola u istočnoj Aziji najkasnije ulaze u bračnu zajednicu, dok mladi u Republici Hrvatskoj najranije. U sve tri navedene države mladi kasnije ulaze u brak zbog nastavka školovanja nakon srednje škole. U Republici Hrvatskoj čest razlog napuštanja roditeljskog doma je ulazak u bračnu zajednicu što nije slučaj u SAD-u i državama

istočne Azije. Naprotiv, u državama istočne Azije raste postotak jednočlanih kućanstava te se stvara nova kultura mladih samaca koji imaju posebne socijalne i ekonomske potrebe.

4.3. Rođenje prvog djeteta u različitim kulturama

4.3.1. Rođenje prvog djeteta u Sjedinjenim Američkim Državama

Posljednjih desetljeća brak je doživio znatne promjene u Sjedinjenim Američkim Državama. Jedna od najvećih promjena je dob u kojoj se partneri odlučuju na rođenje prvog djeteta. Odgađanje rođenja prvog djeteta je rezultat raznih promjena u kulturi, društvu i ekonomiji SAD-a te se predviđa da će odgađanje rađanja prvog djeteta rasti, navodi Helms-Erikson (2001). Dob kada žene postaju majkama ovisi o geografskoj položaju i njihovom obrazovanju. Prosječna dob majki koje rađaju prvo dijete veća je u velikim gradovima, a manja je na jugu države. U New Yorku i San Franciscu prosječna dob majki pri rađanju prvog djeteta je 31 godina, dok je u Teksasu 22 godine. Jedan od najznačajnijih razloga je obrazovanje žena koje imaju više potencijalnih stvari koje mogu ostvariti umjesto da budu majke (upisivanje fakulteta ili ostvarivanje karijere). Žene koje ne nastavljaju svoje obrazovanje nakon srednje škole na majčinstvo gledaju kao emocionalno ispunjenje te put u odraslost, navode Bui i Miller (2018).

Podrška koju roditelji primaju nakon rođenja prvog djeteta, navodi Volling (2012), ključna za osobno i obiteljsko funkcioniranje. Danas očevi u velikoj mjeri odlaze s majkama u bolnicu kako bi bili uz njih pri porodu i uz bebu kada se rodi, što znači da je skrb tijekom hospitalizacije osigurana. Nakon ovog razdoblja, roditelji koji surađuju s užom i širom obitelji te s drugim roditeljima, pokazuju bolje mentalno zdravlje te imaju manje bračnih problema. Majke su roditelj koji obično odlazi na porodiljni dopust kako bi se skrbile o novorođenčetu. Volling (2012) navodi kako su u istraživanju Pietropinta (1985) intervjuirali 600 liječnika kojima su postavili pitanje osjećaju li se muševci emocionalno bliži ili udaljeniji od svojih žena nakon rođenja djeteta. Od ukupnog broja ispitanika, njih 43% izjavilo je kako se osjećaju bliži sa svojim partnericama, te da je 44% izjavilo da se osjeća udaljenije zbog sukoba nakon dolaska prvog djeteta u obitelj. Nadalje, autor navodi kako je parovima s rođenjem prvog djeteta opao pad zadovoljstva u braku, no da su više uživali u zajedničkom provođenju vremena s bebom te su si posvećivali više pažnje u odnosu na parove s više djece. Parovi koji su imali više od jednog djeteta više su svoj brak okarakterizirali kao partnerstvo, dok su

parovi s jedim djetetom brak okarakterizirali kao romansu. Iz navedenoga se može zaključiti kako kvaliteta braka opada s rastom broja djece u obitelji.

4.3.2. Rođenje prvog djeteta u Republici Hrvatskoj

Maleš (2012) navodi kako su današnje hrvatske obitelji doživjele promjenu te da 27% brakova u Hrvatskoj nema potomke. Iz toga se može zaključiti da reproduksijska funkcija više nije primarna svrha obitelji kao što je bila u prošlosti. Čudina-Obradović i Obradović (1999) navode kako je zaposlenost žene jedan od razloga zašto mladi odgađaju rođenje prvog djeteta. Žene koje su zaposlene nerijetko su preopterećene ulogom majke i posla koji obavljaju. Tradicionalna društva, poput hrvatskoga, ženama nameću ulogu da je ona primarni skrbnik za djecu što može odgoditi želju za rođenjem prvog djeteta. Nakon rađanja prvog djeteta zaposleni roditelji mogu iskoristiti roditeljski dopust koji se može iskoristiti do djetetove osme godine života, navodi Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (2019). U Republici Hrvatskoj obično majka odlazi na porodiljni dopust. U istraživanju koje su proveli Ercegovac i Penzić 2010. godine sudjelovalo je 40 bračnih parova koji su izjavili da su jednako zadovoljni brakom tijekom trudnoće i nakon rođenja prvog djeteta te da se razina stresa nije povećala nakon rođenja. Nadalje, navode da su i majke i očevi bili zadovoljniji životom nakon rođenja prvog djeteta. Povećano zadovoljstvo životom može se objasniti u smislu Maslowljeve piramide ljudskih potreba na vrhu koje se nalazi potreba za samoaktualizacijom kojoj pripada potreba za roditeljstvom. Zadovoljstvo životom nakon rođenja prvog djeteta usko je povezano sa zadovoljstvom braka i života prije rođenja potomka.

Ercegovac (2011) provodi istraživanje u kojem su sudjelovale 202 žene, od čega su 64 bile trudnice, dok su ostatak ispitanica činile majke jednog djeteta. Rezultati pokazuju da su majke nakon rođenja prvog djeteta u manjoj mjeri zadovoljne brakom u usporedbi prije rođenja. Uzrok nižeg zadovoljstva brakom može biti manjak zajedničkog provedenog vremena s partnerom zbog neprestane brige za dijete. Uz nedovoljnu interakciju s partnerom, većinu razgovora prožimaju teme o djetetu. Majke tvrde kako su pod stresom koji također narušava odnos s partnerom.

4.3.3. Rođenje prvog djeteta u Švedskoj i Norveškoj

Mussino i sur. (2018) navode kako je u Švedskoj u posljednjem desetljeću stopa fertiliteta bila relativno visoka te se odvijala sukladno s poslovnim ciklusom. Odnosno, postoji pozitivna veza između fertiliteta i gospodarskog rasta ove zemlje. Švedska i Norveška provode socijalnu politiku koja pomaže ženama i muškarcima u balansiranju roditeljstva i posla. Primanja nakon rođenja djeteta ostaju gotovo nepromijenjena, stoga Šveđani i Norvežani imaju tendenciju prvo se zaposliti, a nakon toga osnivati obitelj navode Bernhardt (1993); Hoem (1993); Andresson (2000, 2008); Oláh i Bernhardt (2008) (prema Mussino i sur., 2018). Shodno tomu muškarci i žene koji nisu u radnom odnosu rjeđe se odlučuju na reprodukciju u usporedbi s zaposlenima. Rindfuss i sur. (2010) navode kako Norveška ima mnogobrojna pravila na radnom mjestu koja su prilagođena novim roditeljima. Majka svakodnevno ima pravo na dva sata odsustva s posla kako bi mogla dojiti. Nadalje, roditelji su u mogućnosti iskoristiti 20 do 30 slobodnih dana godišnje kada im se djeca razbole.

Ono što Švedsku razlikuje od mnogih europskih, pa i svjetskih zemalja je to što gotovo 80% svih očeva u Švedskoj koriste porodiljni dopust prije djetetove navršene druge godine. U Norveškoj je postotak nešto niži u odnosu na Švedsku, ali iz godine u godinu raste broj očeva koji odlaze na porodiljni dopust. U Švedskoj i Norveškoj većinski dio porodiljnog dopusta plaća se 80% od zadnje zarađene plaće. Od 2005. godine porodiljni dopust u Švedskoj i Norveškoj iznosi 52 tjedna. Veliki postotak Šveđanki porodiljni dopust ne iskoristi odmah, nego kada dijete odraste. Moguće je da majka ode na „nepuni“ porodiljni dopust, odnosno radi nepuno radno vrijeme na porodiljnom dopustu i tako produži vrijeme porodiljnog dopusta. Švedska je zemlja s najfleksibilnijim programom, dok ju Norveška prati, navode Gaputta i sur. (2014).

Forssén i Ritakallio (2006) navode kako u Švedskoj i Norveškoj te ostalim nordijskim zemljama brak i rođenje prvog djeteta nisu snažno povezani. Iako nisu čvrsto povezani, brak povećava vjerojatnost prvog rođenja. Danas je u Švedskoj dvije trećine prvorodene djece rođeno u izvanbračnim zajednicama navode Oláh i Bernhardt (2008).

Tablica 3. Usporedba rođenja prvog djeteta u Sjedinjenim Američkim Državama te Švedskoj i Norveškoj s Republikom Hrvatskom.

DRŽAVE	SLIČNOSTI U USPOREDBI S REPUBLIKOM HRVATSKOM	RAZLIKE U USPOREBI S REPUBLIKOM HRVATSKOM
Sjedinjene Američke Države	<p>-obrazovanje i zaposlenje žena dovodi do kasnije odluke o rođenju prvog djeteta</p> <p>-u obje zemlje zadovoljstvo brakom opada nakon rođenja prvog djeteta (stres, nesuglasice)</p> <p>-majke su obično roditelj koji odlazi na porodiljni dopust</p>	<p>-u SAD-u prosječna dob majki koje rađaju prvo dijete veća je u velikim gradovima, a manja je na jugu države, dok u RH teritorij ne utječe na prosječnu dob majki pri rađanju prvog djeteta</p>
Švedska i Norveška	<p>-u Švedskoj i Norveškoj, kao i u RH mladi se prvo stupe u radni odnos, a nakon toga dolazi do rođenja prvog djeteta</p>	<p>-u Norveškoj majke svakodnevno imaju pravo na 2 sata odsustva s posla kako bi mogle dojiti, dok u RH to nije slučaj</p> <p>-u Norveškoj roditelji su u mogućnosti iskoristiti 20 do 30 dana godišnje kada su im djeca bolesna, dok u RH to nije slučaj</p> <p>-u Švedskoj 80% očeva koristi porodiljni dopust do djetetove druge godine (Norveška ima nešto niži postotak), dok u RH očevi rijetko odlaze na porodiljni dopust</p>

Istraživanjem literature ustanovljeno je da u Republici Hrvatskoj kao i u SAD-u te Švedskoj i Norveškoj mladi kasnije osnivaju obitelji, odnosno mladi se kasnije odlučuju na rođenje prvog djeteta. Još jedna zajednička karakteristika ove četiri zemlje je ta da mladi prvo stupaju u radni odnos i postaju financijski stabilni, a nakon toga dolazi do rođenja prvog djeteta. U Republici Hrvatskoj i SAD-u majke su obično roditelj koji odlazi a porodiljni dopust te očevi u maloj mjeri odlaze na isti, dok u Švedskoj 80% očeva koristi porodiljni dopust do djetetove druge godine (Norveška ima nešto niži postotak). Nadalje, u Norveškoj roditelji mogu iskoristiti 20 do 30 dana godišnje kada su im djeca bolesna te majke svakodnevno imaju pravo na 2 sata odsustva s posla kako bi mogle dojiti, dok u Republici Hrvatskoj to nije slučaj. Može

se zaključiti kako mladi roditelji u Švedskoj i Norveškoj imaju više povlastica nego li u Republici Hrvatskoj.

4.4. Prijelaz iz školovanja na posao u različitim kulturama

4.4.1. Prijelaz iz školovanja na posao u Sjedinjenim Američkim Državama

Furlong (2016) navodi da se mladima u SAD-u pruža iznimno malo stručnog usmjerenja budući da se srednjoškolski nastavnici uglavnom bave rasporedom nastave, organiziranjem posljednjih tečajeva pred završetak školovanja ili papirologijom za upis na fakultete. Većini studenata nisu ponuđeni strukovno relevantni tečajevi niti se potiče procjenjivanje znanja i planiranja budućeg zapošljavanja. Uz to, mnogi roditelji zabrinuti su pretjeranim izlaganjem strukovnog zanimanja zbog straha da bi mogli odvratiti njihovu djecu od visokog obrazovanja. Rezultat toga je da srednjoškolci obično ne razmišljaju o svojim budućim zanimanjima, iako ih većina može izravno odgovoriti o izboru istih. Schneider i Stevenson (1999, prema Furlong, 2016) nazivaju američke mlade ljude 'ambicioznim, ali bez smjera'. Trenutno otprilike 70 posto maturanata ide na fakultet; otprilike polovina njih upisuje dvogodišnje fakultete; ostatak u četverogodišnjih ustanovama, navode Zapata-Giet i sur. 2015 (prema Furlong 2016). Goodwin i O'Cooner (2007) navodi kako mladi ljudi mijenjaju poslodavce češće nego su to činile prethodne generacije, češće rade na određeno vrijeme i zapošljavaju se na dugoročnim poslovima kasnije u životu. Worth (2005, prema Goodwin i O'Cooner, 2007) navodi da pojmovi zapošljivosti i vladine politike kao što je New Deal otežavaju mladima prijelaz iz obrazovnog sustava na tržište rada. Danas mladi rade slabo plaćene poslove niske razine usluga u kojima nema poticaja za poslodavce da ulažu u obuku ili usavršavanje radnika. Prijelaz iz škole na posao za mnoge mlade radnike danas je nelinearan i složen te je individualiziraniji i dulji nego što je bio u prošlosti. Nelinearni prijelaz karakterizira uključene prekide rada, promjenu smjera i neobične sljedove događaja. Autori navode kako su neki mladi u SAD-u promijenili posao čak sedam puta u prvoj godini zaposlenja zbog dostupnosti drugih poslova, plaće i radnih uvjeta.

Brown i Brown (2020) navode kako nezaposlenost mladih u SAD-u nije jednostavno ekonomsko pitanje. Osim ekonomskih razmatranja, politički, društveni i psihološki aspekti problema su raznoliki i složeni. Među njima su; izolacija glavnih socijalizirajućih institucija jedna od druge koje otežavaju prijelaz iz škole na posao; različiti zakoni i institucionalna

pravila koja stvaraju prepreke pri zapošljavanju mladih, izrazito velik priljev ilegalnih stranaca koji oduzimaju poslove i mladima i odraslima.

4.4.2. Prijelaz iz školovanja na posao u Republici Hrvatskoj

Ilišin i sur. (2003) navode kako su mladi u prijelazu iz obrazovnog sustava u tržište rada iznimno ranjiva skupina koja nema saznanja o mogućnostima zapošljavanja, poslovnog razvoja i organiziranja privatnog života. U 2001. godini 3.1% mladih ljudi u Republici Hrvatskoj u dobi od 15 do 29 godina nisu završili osnovnoškolsko obrazovanje te su njihovi preduvjeti da nađu posao loši te će biti u mogućnosti pronaći poslove s minimalnom plaćom. Drugu skupinu čine mladi koji su završili osnovnoškolsko obrazovanje, ali nisu nastavili obrazovanje iz njima poznatih razloga. Oni imaju više izbora pri zapošljavanju, ali obično rade na mjestima s minimalnom plaćom. Mladi koji su završili trogodišnje strukovne škole obično nakon završetka srednje škole pokušaju pronaći posao te rijetko pohađaju fakultete. Ako žele pohađati fakultet moraju upisati četvrti razred odnosno polagati razliku predmeta. Gimnazijalci i strukovne škole s četverogodišnjim programom obično nastavljaju obrazovanje na visokoobrazovnim ustanovama. Fakultetska diploma omogućuje veće šanse za zaposlenje te pruža određenu socijalnu stabilnost. Proces pronalaska prvog posla bit će najkraći za pojedince s fakultetskom diplomom u usporedbi s mladima koji su završili samo osnovnu ili srednju školu.

Ilišin i sur. (2003) navode kako je nezaposlenost mladih u Republici Hrvatskoj vrlo zabrinjavajući društveni problem. Državne prilike onemogućuju mladima zaposlenje što rezultira kasnijim odlaskom iz obiteljskog doma i osamostaljivanje na drugim područjima života kao što je osnivanje obitelji. Prijelaz iz mladenaštva u odraslu dob sve je složeniji proces zbog kasnog socioekonomskog osamostaljivanja i sve duže ovisnost o drugima. Najčešći uzroci nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj nedjelotvornost države, nezadovoljavajući gospodarski razvoj te izrazito veliko otpuštanje radne snage uslijed privatizacije poduzeća navode Štimac i Radin (2002, prema Ilišin i sur., 2003). Koller-Trbocić (2008) navodi kako su mladi danas primorani prihvatiti tzv. postmoderne oblike zapošljavanja koje karakterizira nepuno radno vrijeme, neprijavljeni rad ili radni odnos na određeno vrijeme. Ovakvi oblici rada među mladima stvaraju nezadovoljstvo i ljutnju što rezultira sve

češćim migracijama u strane zemlje. Plaće na tim poslovima su izrazito niske te mladi sve češće moraju raditi dva ili više poslova kako bi pokrili troškove života.

Žnidaršić Žagar (2009, prema Jukić, 2013) navodi kako žene ulaze na tržište rada pod drugačijim uvjetima nego li muškarci. Žene su se u povijesti zapošljavale na radnim mjestima koja su bila "primjerena" za njihove rođene uloge, odnosno zapošljavale su se na poslovima vezanima uz brigu za djecu, kućanstvo te skrbi za osobe treće životne dobi. Danas, navodi Jukić (2013), 46.4% žena je aktivno stanovništvo u Republici Hrvatskoj, a od ukupnog broja zaposlenih 46.1% čine žene. Ostroški (2012, prema Jukić, 2013) navodi kako je ovaj postotak viši od ostalih postotaka u Europi.

4.4.3. Prijelaz iz školovanja na posao u Japanu

Genda (2001) navodi kako kasnih 1990-ih japansko gospodarstvo doživljava pad. U veljači 2000. godine stopa nezaposlenosti je porasla iznad 4% među kojima su mlade osobe najviše pogođene recesijom. Sve više mladih osoba koje su završile školovanje ne uspijevaju se zaposliti na poslovima s punim radnim vremenom. Tradicionalan fluidan prijelaz iz škole na posao u Japanu doživljava negativne promjene. "Uspješan" prijelaz iz škole na posao postavlja mlade ljude koji su izašli iz obrazovnog sustava na stabilna radna mjesta koja osiguravaju intenzivnu obuku potrebnu za nastavak posla. Navedeni prijelaz uglavnom je ograničen na nove osobe koje napuštaju školu. Ako radnici ne uspiju dobiti posao s punim radnim vremenom kada prvi puta uđu na tržište rada, onda njihove šanse da kasnije dobiju posao s punim radnim vremenom postaju znatno manje, bez obzira na uvjete na tržištu rada u budućnosti.

Chen i sur. (2012) navodi kako je nezaposlenost jedan od najozbiljnijih problema na trenutnom japanskom tržištu rada. Gospodarsko usporavanje počelo je 2001. godine kada je stopa nezaposlenosti počela je naglo rasti dosegnuvši 7.1% nezaposlenih 2009. godine.

Tablica 4. Usporedba prijelaza iz školovanja na posao u Sjedinjenim Američkim Državama i Japanu s Republikom Hrvatskom.

DRŽAVE	SLIČNOSTI U USPOREDBI S REPUBLIKOM HRVATSKOM	RAZLIKE U USPOREBI S REPUBLIKOM HRVATSKOM
Sjedinjene Američke Države	-u obje države pojavljuju se postmoderni oblici zapošljavanja, odnosno nepuno radno vrijeme ili zapošljavanje na određeno vrijeme -državne prilike (ekonomske i društvene) otežavaju mladima prijelaz iz školovanja na posao	-u SAD-u danas je prisutan veliki priljev ilegalnih stranaca koji oduzimaju poslove mladima -u SAD-u je prisutan nelinearni prijelaz iz školstva na posao koji uključuje prekide rada i promjenu smjera karijere
Japan	-u obje države mladi se često susreću s poslovima s nepunim radnim vremenom -nezaposlenost je jedan od najozbiljnijih problema obje države	-u Japanu ako se radnici odmah nakon ulaska na tržište rada ne zaposle na poslovima s punim radnim vremenom, njihove šanse da kasnije dobiju posao s punim radnim vremenom postaju znatno manje

Istraživanjem je utvrđeno da se u Republici Hrvatskoj kao i u SAD-u i Japanu mladi susreću s postmodernim oblicima zapošljavanja koje karakterizira zaposlenje na nepuno radno vrijeme i zapošljavanje na određeno vrijeme. U Japanu je karakteristično da mladi koji se ne zaposle na puno radno vrijeme neposredno nakon ulaska na tržište rada, šanse da kasnije dobiju posao s punim radnim vremenom postaju znatno manje. U republici Hrvatskoj i SAD-u državne prilike (ekonomske i društvene) otežavaju mladima prijelaz iz školovanja na posao. U SAD-u je prisutan nelinearni prijelaz iz školovanja na posao koji uključuje prekide rada i promjenu smjera karijere, dok u Republici Hrvatskoj promjena smjera karijere nije toliko česta pojava. Jedna od razlika SAD-a i Republike Hrvatske je veliki priljev ilegalnih stranaca u SAD-u koji oduzimaju poslove mladima. Nadalje, u Republici Hrvatskoj i Japanu nezaposlenost je jedan od najozbiljnijih problema države.

V. ZAKLJUČAK

Prijelaz u odraslu dob ne označava događaj u kojemu pojedinac napušta djetinjstvo, a prelazi u odraslu dob već je ono proces koji je obilježen raznim događanjima u životu pojedinca. Karakteristične odrednice koje označavaju prijelaz u odraslu dob jesu: (1) iseljavanje iz roditeljskog doma; (2) ulazak u bračnu zajednicu; (3) rođenje prvog djeteta; (4) završetak školovanja; (5) pronalazak prvog posla. Promatrano kroz povijest, ovi događaji javljali su se na kraju adolescencije te je proces prijelaza u odraslu dob trajao kraće dok se danas navedeni događaji obično javljaju u kasnim dvadesetim ili ranim tridesetim godinama što rezultira produljenom prijelazu. Mlade osobe danas sve dulje ostaju u roditeljskom domu što je rezultat nepovoljne financijske situacije i sve češćeg obrazovanja nakon srednje škole. Ulazak u bračnu zajednicu danas ne predstavlja ono što je predstavljao u povijesti, odnosno mladi danas brak vide kao opciju te se nerijetko nikada ne odluče na taj korak, ako pak odluče ući u bračnu zajednicu to se događa u kasnijoj odrasloj dobi. Rođenje prvog djeteta također se ne događa tako rano kao u povijesti, već mladi čekaju financijsku neovisnost i potpunu samostalnost kako bi osnovali obitelj. Nakon završenog školovanja mladi se danas susreću s mnogo prepreka kao što je zaposlenje na pola radnog vremena i nedovoljno plaćena radna mjesta. Može se zaključiti da su svi navedeni događaji usko povezani te su uvjetovani jedni drugima. Zapošljavanje na nepuno radno vrijeme ili nedovoljno plaćeni poslovi razlog su sve kasnije iseljavanja iz roditeljskog doma što rezultira sve kasnijim osnivanjem obitelji. Zaključuje se da društvene i globalizacija utječu na sve duži period prelaska u odraslu dob.

U istraživačkom djelu ovog rada proučavala su se navedene oznake u raznim državama kao što su Sjedinjene Američke Države, Njemačka, Švedska i Norveška, Japan, države istočne Azije te su se uspoređivale s Republikom Hrvatskom. Mladi u republici Hrvatskoj roditeljski dom napuštaju izrazito kasno (prosječna dob 32.4 godine), dok u SAD-u, Njemačkoj te Švedskoj i Norveškoj mladi roditeljski dom napuštaju znatno ranije. Švedska ima najnižu zabilježenu prosječnu dob mladih pri iseljavanju, a ona iznosi 17.5 godina. Glavni razlozi produljenog ostanka u roditeljskom domu u Republici Hrvatskoj su produljenje školovanja i nepovoljna financijska situacija koji se javljaju i u SAD-u. U Njemačkoj mladi također ostaju u roditeljskom domu zbog produljenog školovanja, no oni se ne susreću u velikoj mjeri s nepovoljnom financijskom situacijom.

Žene u Republici Hrvatskoj u brak ulaze u ranim dvadesetim godinama, odnosno prosječna dob je 22.6 godina., dok je kod muškaraca 25.8. godina. U SAD-u žene u brak

stupaju s prosječnom dobi od 24.7 godina, a u državama istočne Azije 25.8. Muškarci u SAD-u bračnu zajednicu ulaze s 26.4 godine, dok u državama istočne Azije s 30 godina. Zaključuje se da mladi u Republici Hrvatskoj u bračnu zajednicu ulaze ranije od mladih u SAD-u i mladih u državama istočne Azije. Odgađanje ulaska u brak u Republici Hrvatskoj je nastavak školovanja nakon srednje škole, te je on glavni motiv pri iseljavanju iz roditeljskog doma.

U Republici Hrvatskoj mladi sve kasnije osnivaju obitelji, odnosno kasnije se odlučuju na rođenje prvog djeteta što je slučaj i u SAD-u te Švedskoj i Norveškoj. Prije osnivanja obitelji, mladi prvo stupaju u radni odnos i postaju financijski neovisni. U Republici Hrvatskoj i SAD-u majke su roditelj koji obično odlazi na porodiljni dopust, dok u Švedskoj 80% očeva iskoristi porodiljni dopust do djetetove druge godine. U Norveškoj majke svakodnevno imaju pravo na 2 sata odsustva s posla kako bi mogle doći te je roditeljima dopušteno izostati s posla 20 do 30 dana zbog bolesti djeteta. Iz ovoga se zaključuje da Švedska i Norveška roditeljima pružaju razne povlastice, koji mladi u Republici Hrvatskoj ne uživaju.

Mladi se u Republici Hrvatskoj kao i u SAD-u i Japanu susreću s postmodernim oblicima zapošljavanja koje karakterizira nepuno radno vrijeme i zapošljavanje na određeno vrijeme. Mladi su nerijetko nezadovoljni ovim novim oblicima rada te se stoga češće odlučuju na odlazak na fakultet kako bi imali veće šanse za zaposlenje na dobro plaćenim poslovima s punim radnim vremenom. Mladima u Republici Hrvatskoj i SAD-U ekonomske prilike otežavaju prijelaz iz školovanja na posao.

Prijelaz u odraslu dob jedinstveno je razdoblje u životu pojedinca u kojemu se on susreće s raznim promjenama. Promjene karakteristične za ovo razdoblje nisu izlazne točke iz adolescencije, već su procesi koji se nerijetko odvijaju nelinearno. Danas na prijelazno razdoblje znatno utječe proces globalizacije te razne društvene i kulturne promijene koje produljuju ovo razdoblje života te ono postaje sve veći dio života pojedinca, dok je u povijesti razdoblje između adolescencije i odrasle dobi trajalo iznimno kratko. Sukladno promjenama koje je ovo razdoblje doživjelo, ono ne bi trebali biti zanemareno već prihvaćeno kao produljeni, jedinstveni dio života u kojemu se događaju značajne promjene.

VI. LITERATURA:

1. Addo, F. R. (2014). Debt, cohabitation, and marriage in young adulthood. *Demography*, 51(5), 1677-1701. Preuzeto s: <https://read.dukeupress.edu/demography/article/51/5/1677/169402/Debt-Cohabitation-and-Marriage-in-Young-Adulthood> .
2. Armstrong, T. (2020). The Stages of Life According to Carl Jung. Preuzeto s: <https://www.institute4learning.com/2020/04/10/the-stages-of-life-according-to-carl-jung/> .
3. Arnett, J. J. (2004). A longer road to adulthood. *Emerging adulthood*, 3, 25.
4. Bartolac, A. (2013). Stavovi studenata o kohabitaciji i braku. *Socijalna ekologija*, 22(2), 107-131.
5. Beaupré, P., Turcotte, P., & Milan, A. (2006). When is junior moving out? Transitions from the parental home to independence. *Canadian Social Trends*, 82, 9-15.
6. Brown, B. F., & Brown, B. F. (2019). *The transition of youth to adulthood: A bridge too long: A report to educators, sociologists, legislators, and youth policymaking bodies*. Routledge.
7. Bui, Q., & Miller, C. C. (2018). The age that women have babies: How a gap divides America. *The New York Times*, 4.
8. Chamie, J., & Mirkin, B. (2011). Same-sex marriage: a new social phenomenon. *Population and Development Review*, 37(3), 529-551.
9. Chen, J., Choi, Y. C., Mori, K., Sawada, Y., & Sugano, S. (2012). Recession, unemployment, and suicide in Japan. *Japan Labor Review*, 9(2), 75-92.
10. Cherlin, A. J. (2010). *The marriage-go-round: The state of marriage and the family in America today*. Vintage. Preuzeto s: https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=fJqJvS3D7qcC&oi=fnd&pg=PP13&dq=marriage+in+america+&ots=ynVgrfGVyw&sig=nQTbaHEWn8wcuUdOxDvD2DeVmXE&redir_esc=y#v=onepage&q=marriage%20in%20america&f=false .
11. Coontz, S. (2006). *Marriage, a history: How love conquered marriage*. Penguin.
12. Cooper, M. K., Henschke, J. A., & Education, A. (2001, October). Andragogy: The foundation for its theory, research and practice linkage. In *International Unit of the American Association for Adult and Continuing Education Conference, and the Commission of Professors of Adult Education, Baltimore, MD. Retrieved March* (Vol. 3, p. 2004). Preuzeto s:

http://www.umsl.edu/~henschkej/henschke/more%20henschke_5_11_04/andragogy_the_foundations_for_its_theory_research_and_practice_linkage.pdf .

13. Cole, P. M. (2003). The developmental course from child effects to child effectiveness. In *Children's Influence on Family Dynamics* (pp. 119-128). Routledge.
14. Čipin, I., & Akrap, A. (2008). Stambeni problemi, produženi život s roditeljima i odgoda ulaska u brak u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 15(3), 415-434. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/clanak/48048> .
15. Datta Gupta, N., Smith, N., & Verner, M. (2006). Child care and parental leave in the Nordic countries: A model to aspire to?. Preuzeto s: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=890298
16. Encyclopaedia Britannica (2022). Adulthood. Preuzeto s: <https://www.britannica.com/science/childhood> .
17. Eurostat Statistic Explained (2022). Preuzeto s: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=494351#Gender_differences .
18. Eurostat. (2019). When Are They Ready to Leave the Nest?. *European Commission*. Preuzeto s: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20190514-1> .
19. Fadjukoff, P., Kokko, K., & Pulkkinen, L. (2007). Implications of timing of entering adulthood for identity achievement. *Journal of Adolescent Research*, 22(5), 504-530. Preuzeto s: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0743558407305420> .
20. Forssén, K., & Ritakallio, V. M. (2006). 9. First Births: A Comparative Study of. *Social policy, employment and family change in comparative perspective*, 161.
21. Frech, A., & Williams, K. (2007). Depression and the psychological benefits of entering marriage. *Journal of Health and Social Behavior*, 48(2), 149-163. Preuzeto s: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/002214650704800204> .
22. Furlong, A. (Ed.). (2017). *Routledge handbook of youth and young adulthood*. Abingdon: Routledge.
23. Gähler, M., & Bernhardt, E. (2000, September). The Impact of Parental Divorce, Family Reconstitution, and Family Conflicts on Nest-leaving in Sweden. In *Workshop on Leaving Home—a European Focus. Max Planck Institut für Bevölkerungsforschung, Rostock* (pp. 6-8).
24. Georgetown Law Library (2022). A Timeline of the Legalization of Same-Seks Marriage in the U.S. Preuzeto s: <https://guides.ll.georgetown.edu/c.php?g=592919&p=4182201> .

25. Gerstmann, E. (2017). *Same-sex marriage and the constitution*. Cambridge University Press. Preuzeto s: https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=fIkDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR9&dq=same+sex+marriage+&ots=jCK8vFmPk4&sig=RZvxU5rBog3Pcq79SCLL-sn_Qs0&redir_esc=y#v=onepage&q=same%20sex%20marriage&f=false .
26. Genda, Y., & Kurosawa, M. (2001). Transition from school to work in Japan. *Journal of the Japanese and International Economies*, 15(4), 465-488. Preuzeto s: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0889158301904885> .
27. Goodwin, J., & O'connor, H. (2007). Continuity and change in the experiences of transition from school to work. *International Journal of Lifelong Education*, 26(5), 555-572. Preuzeto s: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02601370701559649> .
28. Golubović, M. (1990). *Andragogija : časopis za obrazovanje odraslih i kulturu*. vol.36,br.10/12(1990).
29. Grant, J. i Potenza M. (2010). *Young Adult Mental Health*. Oxford University Press.
30. Harris, K. M., Lee, H., & Deleone, F. Y. (2010). Marriage and Health in the Transition to Adulthood: Evidence for African Americans in Add Health. *Journal of family issues*, 31(8), 1106–1143. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1177/0192513X10365823> .
31. Helms-Erikson, H. (2001). Marital quality ten years after the transition to parenthood: Implications of the timing of parenthood and the division of housework. *Journal of Marriage and Family*, 63(4), 1099-1110. Preuzeto s: https://www.researchgate.net/publication/227644977_Marital_Quality_Ten_Years_After_the_Transition_to_Parenthood_Implications_of_the_Timing_of_Parenthood_and_the_Division_of_Housework .
32. Hoem, J. M. (1997). *The impact of the first child on family stability*. Stockholm: Stockholm University, Demography Unit.
33. Houle, J. N. (2014). Disparities in debt: Parents' socioeconomic resources and young adult student loan debt. *Sociology of education*, 87(1), 53-69. Preuzeto s: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0038040713512213> .
34. Hurst, M. (2021). Theories of Adult Development: Levinson, Vaillant & Neugarten. Preuzeto s: <https://study.com/academy/lesson/theories-of-adult-development-levinson-vaillant-neugarten.html> .
35. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2022). Preuzeto s: <https://hzzo.hr/> .

36. Iacovou, M. (2011.) *Leaving Home: Independence, Togetherness and Income in Europe*. New York: United Nations (Department of Economic and Social Affairs).
37. Ilišin, V., Mendeš, I., & Potočnik, D. (2003). Politike prema mladima u obrazovanju i zapošljavanju. *Politička misao: časopis za politologiju*, 40(3), 58-89. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/clanak/36362> .
38. Koller-Trbović, N. (2009). NEZAPOSLENOST U DOŽIVLJAJU I ISKUSTVU NEZAPOSLENIH MLADIH U HRVATSKOJ. *Ljetopis socijalnog rada*, 16 (1), 91-110. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/35434> .
39. Jones, J. M. (2017). In US, 10.2% of LGBT adults now married to same-sex spouse. *retrieved Dec, 20, 2017*. Preuzeto s: https://news.gallup.com/poll/212702/lgbt-adults-married-sex-spouse.aspx?utm_source=alert&utm_medium=email&utm_content=morelink&utm_campaign=syndication .
40. Jones, G. W., Douglas, R. M., Caldwell, J. C., & D'Souza, R. M. (Eds.). (1998). *The continuing demographic transition*. Clarendon Press. Preuzeto s: https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=e0II84otBC8C&oi=fnd&pg=PA51&dq=_marriage+east+asia&ots=8Do5av6g9O&sig=NwJA8Rp3ZTeU499ARu7x66435w0&redir_esc=y#v=onepage&q=marriage%20east%20asia&f=false .
41. Jeffrey, E., & Wang, P. (2018). Pathways to legalizing same-sex marriage in China and Taiwan: Globalization and “Chinese values”. In *Global perspectives on same-sex marriage* (pp. 197-219). Palgrave Macmillan, Cham. Preuzeto s: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-62764-9_10 .
42. Jukić, R., & Sabljo, M. (2017). Penološka andragogija–zatvorski tretman i mogućnosti resocijalizacije zatvorenika. *Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva*, 21(1-2 (36)), 27-36. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/287876> .
43. Jukić, R. i Ringel, J. (2013). UČENJE – PUT KA BUDUĆNOSTI. *Andragoški glasnik*, 17 (1. (30)), 25-34. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/104941>
44. Kefalas, M. J., Furstenberg, F. F., Carr, P. J., & Napolitano, L. (2011). “Marriage is more than being together”: The meaning of marriage for young adults. *Journal of Family Issues*, 32(7), 845-875. Preuzeto s: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0192513X10397277> .
45. Ko, K. M. I. (2018). *Attitudes toward marriage and divorce in East Asia* (Doctoral dissertation, University of Missouri--Columbia).

46. Kumar, G. A., & Danabalan, M. (2006). Determinants of delayed first birth. *Indian Journal of Community Medicine*, 31(4), 272-273.
47. Lei, L., & South, S. J. (2016). Racial and ethnic differences in leaving and returning to the parental home: The role of life course transitions, socioeconomic resources, and family connectivity. *Demographic research*, 34, 109–142. Preuzeto s: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2016.34.4> .
48. Lieberg, M. (2012). Youth housing and exclusion in Sweden. In *Young People and Housing* (pp. 125-139). Routledge.
49. Majstorić, I. (2019). Demogeografski aspekt promjene obitelji i braka u Hrvatskoj. *Geografski horizont*, 65(2), 17-36. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/clanak/348010> .
50. Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (67), 13-15. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124015> .
51. Maic, Ž. (2017). RAZVOJ ANDRAGOŠKE ZNANOSTI. *Život i škola*, LXIII (2), 169-180. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/195195>
52. McClendon, D., Kuo, J. C. L., & Raley, R. K. (2014). Opportunities to meet: Occupational education and marriage formation in young adulthood. *Demography*, 51(4), 1319-1344. Preuzeto s: <https://read.dukeupress.edu/demography/article/51/4/1319/169503/Opportunities-to-Meet-Occupational-Education-and> .
53. Mulder, C. H., Clark, W. A., & Wagner, M. (2002). A comparative analysis of leaving home in the United States, the Netherlands and West Germany. *Demographic Research*, 7, 565-592. Preuzeto s: https://www.jstor.org/stable/26348073?seq=1#metadata_info_tab_contents .
54. Mussino, E., Duvander, A. Z., & Ma, L. (2018). Does time count? Immigrant fathers' use of parental leave for a first child in Sweden. *Population*, 73(2), 363-382. Preuzeto s: <https://www.cairn-int.info/journal-population-2018-2-page-363.htm?WT.tsrc=pdf> .
55. Oláh, L. S., & Bernhardt, E. M. (2008). Sweden: Combining childbearing and gender equality. *Demographic research*, 19, 1105-1144. Preuzeto s: https://www.jstor.org/stable/26349269?seq=1#metadata_info_tab_contents .
56. Pastuović, N. (2017). Interdisciplinarna perspektiva istraživanja obrazovanja odraslih. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, (11), 75-85. Preuzeto s: <https://doi.org/10.21857/yl4okf3wj9>

57. Pappas, C. (2013). The adult learning theory-andragogy-of Malcolm Knowles. *Dostupno na: <http://elearningindustry.com/the-adult-learning-theory-andragogy-ofmalcolm-knowles>, pristupljeno, 4, 2015.*
58. Raymo, J. M., Park, H., Xie, Y., & Yeung, W. J. (2015). Marriage and Family in East Asia: Continuity and Change. *Annual review of sociology, 41*, 471–492. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-073014-112428>
59. Reić Ercegovac, I., & Penezić, Z. (2012). Subjektivna dobrobit bračnih partnera prilikom tranzicije u roditeljstvo. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 21*(2 (116)), 341-361.
60. Reić Ercegovac, I., & Penezić, Z. (2011). Zadovoljstvo životom, depresivnost i stres kod žena tijekom trudnoće i prve godine postpartalno-uloga osobina ličnosti, zadovoljstva brakom i socijalne podrške. *Klinička psihologija, 4*(1-2), 5-21. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/158486> .
61. Rindfuss, R. R., Guilkey, D. K., Morgan, S. P., & Kravdal, Ø. (2010). Child-care availability and fertility in Norway. *Population and development review, 36*(4), 725–748. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2010.00355.x>
62. Rusconi, A. (2006). Leaving the parental home in West-Germany and Italy. *Opportunities and constraints. MPI für Bildungsforschung: Berlin.*
63. Russell, S. S. (2006). An overview of adult-learning processes. *Urologic nursing, 26*(5), 349-352.
64. Sam, N. (2022). Adulthood. *Psychology dictionary.*
65. Samolovčev, B., & Muradbegović, H. (1979). *Opšta andragogija*. IRO" Veselin Masleša", OO Izdavačka djelatnost.
66. Statista (2021). Preuzeto s: <https://www.statista.com/statistics/612207/divorce-rates-in-european-countries-per-100-marriages/> .
67. Settersten Jr, R. A., & Ray, B. (2010). What's going on with young people today? The long and twisting path to adulthood. *The future of children, 19-41*. Preuzeto s: <https://www.jstor.org/stable/27795058> .
68. Sremić, J. (1982). Dolazak i značenje djece u braku te njihov odlazak iz obitelji. *Obnovljeni Život, 37*. (6.), 513-522. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/54719>
69. Taylor, B., & Kroth, M. (2009). Andragogy's transition into the future: Meta-analysis of andragogy and its search for a measurable instrument. *Journal of Adult Education, 38*(1), 1-11.

70. Tribble, H. B. (2015). Emerging adulthood: Defining the life stage and its developmental tasks. *Educational Specialist Thesis, Graduate Psychology, James Madison University*. Retrieved on November, 2, 2017.
71. Van den Berg, L., Kalmijn, M., & Leopold, T. (2018). Family structure and early home leaving: A mediation analysis. *European Journal of Population*, 34(5), 873-900. Preuzeto s: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10680-017-9461-1> .
72. Van den Berg, L., Kalmijn, M., & Leopold, T. (2019). Leaving and returning home: A new approach to off-time transitions. *Journal of Marriage and Family*, 81(3), 679-695. Preuzeto s: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jomf.12550> .
73. Volling B. L. (2012). Family transitions following the birth of a sibling: an empirical review of changes in the firstborn's adjustment. *Psychological bulletin*, 138(3), 497–528. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1037/a0026921>
74. Westley, S. B. (1998). What's happening to marriage in East Asia?. Preuzeto s: <https://scholarspace.manoa.hawaii.edu/handle/10125/3933> .